

Міністерство освіти і науки України  
Національний університет «Острозька академія»  
Гуманітарний факультет  
Кафедра культурології та філософії

**Кваліфікаційна робота**  
**На здобуття освітнього ступеня магістра**  
на тему: **«Проблема табування людської фізіології у релігії: сексуальні  
практики»**

Виконала студентка VI курсу, групи МР-61  
спеціальності 031 Релігієзнавство  
освітньо-професійної програми «Релігієзнавство»  
Вознюк Аліна Ігорівна

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол №4

від 16 листопада 2020 року

Завідувач кафедри

доц. Петрушкевич М. С.

Керівник — доктор філософських наук, доцент  
Петрушкевич Марія Стефанівна

Рецензент — доктор філософських наук  
Шевчук Катерина Сергіївна

Острог, 2020

## ЗМІСТ

|                                                                                               |    |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| ВСТУП .....                                                                                   | 3  |
| РОЗДІЛ І ДОКТРИНАЛЬНИЙ ВИМІР СЕКСУАЛЬНОСТІ ТА ЕРОТИЗМУ .                                      | 6  |
| Висновки до 1 розділу .....                                                                   | 23 |
| РОЗДІЛ ІІ. СПІВВІДНОШЕННЯ СЕКСУ ТА РЕЛІГІЇ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ<br>РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА .....         | 24 |
| 2.1 Сексуалізація у первісних віруваннях і міфах .....                                        | 24 |
| 2.2 Секс у світових релігіях: християнство та іслам .....                                     | 40 |
| 2.3 Сексуальні практики у неперсоніфікованих віруваннях .....                                 | 47 |
| Висновки до 2 розділу .....                                                                   | 51 |
| РОЗДІЛ ІІІ: СЕКСУАЛЬНА РЕВОЛЮЦІЯ: ЕТИЧНИЙ АСПЕКТ<br>СЕКСУАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ У ХХІ СТОЛІТТІ..... | 52 |
| Висновки до розділу 3 .....                                                                   | 74 |
| ВИСНОВКИ.....                                                                                 | 75 |
| СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....                                                               | 78 |

## ВСТУП

**Актуальність теми.** Унаслідок демократизації українського суспільства, втрати старих світоглядних цінностей і часткового виходу духовного життя на політичну арену Україна, як і решта держав колишнього соціалістичного табору, переживає своєрідний релігійний бум. Сьогодні бачимо розвиток демократичних свобод, одним із наслідків якого є плюралізм думок, в тому числі і у сфері віросповідання.

Говорити про сексуальність в релігії – це означає обговорювати особливу галузь багатоманітних відносин особистості та суспільства.

З одного боку мова йде про інтимні для кожної людини питання, що стосуються її особистих переконань, поглядів, совісті. З іншого боку – неодмінно розкриваються якісні характеристики суспільства, в якому така людина живе і розвивається. Така ситуація пояснюється тим, що релігія хоч і є формально особистою справою кожної людини окремо, однак вона задає релігійну картину світу загалом, а отже і конструює певну модель поведінки людини в суспільстві. Таким чином, пряма чи опосередкована присутність та значущість релігії в житті кожної людини очевидна. Релігія здійснює вплив на спосіб та ритм життя, на світоглядну позицію тощо. Важливо також зазначити, що сексуальність є одним із способів конструювання тілесності, яка (тілесність) дуже неоднозначно трактується у догматиці різних релігій. Звідси і часте табування цієї теми аж до сьогодні.

**Об'єктом** є людська фізіологія як аспект релігійного віровчення.

**Предмет** дослідження: сексуальні практики у релігії.

**Мета** дослідження полягає у здійсненні комплексного аналізу еволюції релігійних поглядів на людську сексуальність.

**Завдання:**

- дослідити доктринальний вимір сексуальності і еротизму;
- проаналізувати співвідношення сексу і релігії на різних етапах людського розвитку;

- дослідити особливості сексуальної революції, зокрема етичного аспекту сексуальної поведінки у ХХІ ст.

**Методологія роботи.** У роботі використовуються як загальнонаукові методи пізнання об'єктивної дійсності, що ґрунтуються на діалектичному підході до досліджуваного об'єкта, так і спеціальні методи наукового пізнання.

Зокрема з філософських методів у роботі використаний діалектичний метод, а також принципи об'єктивності та історизму. Своєю чергою, спираючись на загальнонаукові методи, у дослідженні застосовані: аналіз, синтез, індукція, дедукція, структурно-функціональний і системний методи.

**Практичне значення.** Матеріали проведеного дослідження стануть у нагоді для подальшого вивчення специфіки сексуальності загалом, основою для майбутніх релігійних та соціологічних розвідок у напрямку дослідження релігії. Вони можуть бути використані під час викладання курсів та спецкурсів із дисциплін соціології, культурології, історії, основ релігійних вчень, а також для сексуальної просвіти у релігійних школах.

**Наукова новизна** полягає в тому, що в українському релігієзнавстві тема сексуальності та сексуальних практик в дослідженні релігій є маргіналізованою, а дане дослідження робить цю тематику видимою.

**Джерельна база** роботи включає доктринальні напрацювання істориків, психологів та соціологів з тем людської сексуальності та еротизму. Окрему увагу приділено святим писанням (Біблія і Коран), а також релігійним авторам в контексті регулювання сексу. Також в роботі використовуються журналістські статті та розслідування з метою аналізу сучасного стану речей.

**Апробація результатів дослідження.** Основні тези наукового дослідження були апробовані у колективній монографії «Гуманітарне поле гендерних досліджень» у розділі «Доктринальний вимір сексуальності, еротизму та любові» (Острог. Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2020).

**Структура роботи.** Робота складається зі вступу, 3-х розділів поділених на підрозділи, висновків, та списку використаних джерел.

Загальний обсяг роботи складає 87 сторінок. Список використаних джерел налічує 106 найменувань.

## РОЗДІЛ І ДОКТРИНАЛЬНИЙ ВИМІР СЕКСУАЛЬНОСТІ ТА ЕРОТИЗМУ

Досліджуючи категорії «сексуальність» та «еротизм», розуміємо, що ці поняття охоплюють по-особливому глибокий вимір, який в більшій чи меншій мірі завжди присутній в нашому житті і завжди хвилював розуми не одного дослідника. Складність досліджуваних понять полягає у їх неоднозначності та неоднорідності. Так, секс сьогодні це біологічний механізм, соціальна категорія, і філософське сприйняття. Будучи по своїй природі доволі приватною, особистою та делікатною справою, секс в той же час знаходить своє широке відображення у засобах масової інформації, спеціалізованій та художній літературі, кінематографі, мистецтві та політиці. Відтак, така множинність присутності в нашому житті означає зацікавленість сотні вчених у даних категоріях.

Саме поняття «еротизм» походить з грецької мови від «ἔρως» - бажання [22]. Отож логічним видається, що перші спроби розуміння бажань з'являються саме в Греції. У грецькій космогонії засновники світу - це Ерос, Хаос і Гея-Земля. В інтерпретації Аристотеля Ерос є уособлення життєвої енергії, що приводить в рух Хаос (простір) і Гею (праматерію). Відповідно, поки існує Ерос, існує життя.

І так, першою проблемою еротизму називаємо його дуалізм, який традиційно розуміється як дуалізм любові тілесної і любові платонічної. Такий поділ є закономірним в усіх культурах, де існує поділ людини на «Я фізичне» і «Я психічне». Як тільки ми здійснюємо поділ на два компоненти, то розуміємо, що любов може бути обернена як на кожен з них окремо, так і на їх цілісну сукупність.

Зіставлення любові до тіла і любові до душі/духу/особистості/мудрості людини в тих чи інших формах знаходимо і в класичній Греції, і в Індії, і в древньому Китаї, і в середньовічній Європі. Ще Павсаній (Vст до н.е.) ставив в центр розуміння еротичного поділу поміж двома Афродітами – Афродіта

Уранія, небесна, і Афродіта пошла, земна. Тобто тут якраз і піднімається питання співвідношення любові високої і любові примітивної. (Павсаній доволі чітко віддає перевагу любові до душі [78, с.22].

У багатьох культурах уособленням життя, любові і безсмертя є союзи між чоловіком і жінкою. Так, в індійській філософії ми зустрічаємо легенду про історію кохання богів Ками і Оки. Ця легенда розповідає про суперечку закоханих під час весілля, про те, чиї почуття сильніші. Пустивши один в одного любовні стріли, що пробуджують силу пристрасті, вони прокололи серця і впали мертвими. Їхня кров, що символізує невичерпну силу життя, яку можна прирівняти до поняття лібідо, введену Фрейдом і що означає енергію Ероса, стала потоками двох великих річок [101, с. 87]. У цій легенді ми можемо бачити, як любов, пристрасть і еротизм дарують люблячим безсмертя.

Існує безліч праць в індійській філософії, присвячених еротичному аспекту в досягненні безсмертя, таких як «Камасутра», її продовження «Гілки персика». Вони являють собою етичні, еротичні трактати-інструкції, метою яких є навчання чоловіків і жінок сексуальним практикам, які наближають людину до вічного життя через насолоду і дітородіння. Особливу увагу привертає книга «Тибетська камасутра», автор якої тибетський монах Гедун Чопел. Він вважав, що Ерос панує у всьому і всюди. Сутність еротизму є рух до екстазу, який стає способом трансформації свідомості людини через творчий акт в божественну свідомість, а боги безсмертні [50, с 67.].

Китайська філософія більш раціональна. У цій культурі ми зустрічаємо велику кількість фізичних практик, спрямованих на досягнення безсмертя: тайцзи, практики дао-цзяо-ней-гун, оздоровчий цигун і цигун Бодхидхарми - «Канон перетворення м'язів і сухожилів» - Іцзін-цзин. Мислителі Китаю говорили про те, що по тілу людини циркулює енергія Ци, яка є силою, що дає людині життя, а значить, сила Ероса [50, с.70]. Люди здатні досягти довголіття і безсмертя тільки в тому випадку, якщо ця енергія рівномірно і вільно циркулює по тілу. Це можливо лише в тому випадку, якщо людина

володіє внутрішньою гармонією, досягнутою завдяки правильному харчуванню, відмові від шкідливих звичок, фізичних вправ і сексуальним практикам. Енергія Ци розуміється як основа життєвої сили (лібідо, за Юнгом, який говорив, що Ерос - це частина життєвої сили, але не єдина її складова), і техніки її використання мають багато назв. Одна з них - оздоровчий Цигун. Щодо сексуальних практик в Китаї вважалося нормою максимальна інтенсифікація статевого життя, що є одним із способів відновлення циркуляції Ци. Якщо людина не може реалізувати енергію лібідо, значить, всі його думки будуть спрямовані на можливість реалізації свого бажання. Відповідно, людина не зможе очистити свій розум і наблизитися до безсмертя.

Існувала інша школа, прихильники якої говорили про те, що для досягнення довголіття і наближення до божественного безсмертя необхідно відмовитися від усіх плотських задовolenь і що вивільнення енергії лібідо призводить до виснаження енергії організму, яка необхідна для інших тілесних практик. Китайський еротизм тісно пов'язаний з китайською медициною, і кожен статевий акт повинен бути корисний в першу чергу для чоловіка [62, с.367].

Чоловічий еротизм першорядний, і його слід розвивати. З цих постулатів виходили прихильники третьої школи. Для них злиття між чоловіком і жінкою стає сакральним процесом, в якому чоловік повинен забрати жіночу енергію Ероса і при цьому не віддати свою, тобто не здійснити сім'я виверження. Зерно це джерело чоловічої сили. Чим більше у чоловіка насіння, тим сильніше його Ерос і, отже, він може досягти довголіття і наблизитися до безсмертя.

В «Бенкеті» Платона Сократ говорить про важливість обох складових любові, які необхідні для пізнання найвищого блага – Прекрасного, - вихід до ідеальних форм Ероса потребує подолання форм тілесних. «Ось яким шляхом треба йти в любові: або сам його проходиш, або іншому довіряєшся – і він тебе провадить. Почавши від прекрасних речей, треба повсякчас, ніби



сходінками, підійматися вгору заради того прекрасного – від одного прекрасного тіла – до двох, від двох – до всіх прекрасних тіл, а від прекрасних тіл – до прекрасних звичаїв, від прекрасних звичаїв – до прекрасних наук, а від прекрасних наук – треба зробити останній крок до того знання, що є знанням не чогось іншого, лише знанням того самого прекрасного. І все заради того, щоб пізнати вже в самому кінці шляху те, що є прекрасне» [13, с.45]

Інша форма дуалізму Ероса, також відома людині з давніх-давен, проявляє себе в полярності любові і ненависті, філії та нейкос. Як це представлено у Емпедокла (V ст. до н.е.), будучи протилежними, ці дві сили не тільки завжди існують в тісній зв'язці, але і сама реальність (світ сущого) можлива тільки за участю обох полярностей.

Усе, що існує є результатом різних комбінацій базових елементів: води, вогню, повітря і землі, проте самі ці елементи за своєю природою пасивні і приводяться в рух якраз любов'ю і ненавистю. Любов з'єднує різнорідне і роз'єднує однорідне (об'єкт нашої любові - Інший), ненависть, навпаки, з'єднує однорідне і роз'єднує різнорідне (ми згуртовуємося із собі подібними проти чужинця, іншого). Світ наче пульсує, рухаючись по змінно то від полюса любові до полюса ненависті, то навпаки. При цьому істотна деталь полягає в тому, що сама по собі предметна реальність можлива тільки в проміжних фазах, тобто при наявності як кохання, так і ненависті - в полярних точках світ неможливий: на полюсі любові всі вихідні елементи перемішані, наче у загальному оргійному сполученні, а при повному пануванні ненависті всі елементи існують відособлено, світотворюючих зв'язків між різними стихіями немає [104, с.234]

Зв'язка любов-ненависть може не тільки описувати якусь вихідну метафізичну реальність, як ми бачимо це у Емпедокла, а й виступати принципом оцінювання та ранжирування гідного любові, що в разі онтологізації любові, як це відбувається, наприклад, у Макса Шелера, і дозволяє розставити ціннісні орієнтири, *ordo amoris*, завдяки якому суб'єкт

вибудовує свою долю не тільки перед обличчям інших людей або природи, а й перед реальністю космічного порядку [105, с. 98].

Також цікавою видається пара любов-ревності, які по своїй суті є одночасно і протилежними, і синонімічними парі любов-ненависть.<sup>1</sup> «Ревнує - значить любить». Якщо ми поділяємо поняття «любити» і «цінувати» стосовно до іншої людини, де «цінувати» означає «цінувати за щось» (тобто включає якийсь прагматичний інтерес), а «любити» означає «любити щось» (що виступає самоцінним об'єктом любові навіть поза будь-якої практичної зацікавленості), то ми навряд чи погодимося з подібним розумінням ревності. «Ревнує» - не означає «любить», в кращому випадку «ревнує» - значить «цінує як об'єкт володіння», тому ми не будемо, кажучи про рівень міжособистісних відносин, виводити з ревності любов і навпаки, але ось з точки зору метафізичного дискурсу про Ерос, ревності нарівні з любов'ю можуть розглядатися як форма метафізичного трансцендирування.

Також еротизм неможливий без зв'язку любові і смерті. З давніх часів в різних культурних наративах любов і смерть йдуть рука об руку: по-перше, любов часто трагічно обривається смертю одного або обох коханих. Чим сильніша в почуттях закоханих пристрасна складова, тим в більшу суперечність входить подібне кохання з суспільними засадами і здоровим глуздом, тим глибший розрив в повсякденності створює подібне кохання [48, с.134]

По-друге, любов сама інколи є причиною смерті закоханого (або ж в союзі з ревностями - вбивства улюбленого). Втрата ж коханого або нероздільність любові, нездійсненність любовного устремління часто знецінює власне існування закоханого, що може сприйматися ним як смерть і бути причиною його відмови від життя.

По-третє, не можна обійти стороною той факт, що вищу точку любовної насолоди, оргазм, часто називають «маленькою смертю». І тут, крім поетичної фігури, ми знаходимо істотну спорідненість між цими двома явищами - все та ж прірва в буденності, обрив рутинного, обрив.

Нарешті, по-четверте, в значній мірі саме наша смертність і тим більше можливість швидкої, передчасної, може бути, навіть насильницької смерті змушує нас так цінувати любов, так жадібно, так часом сліпо віддаватися еротичному. Можливо, до речі, що саме ця гострота еротичного переживання, пов'язана зі страхом передчасної смерті, породжує певну реверсивну логіку, згідно якою смерть, яку ми боїмося, починає мислитися нами як покарання за еротизм (зв'язок смерті з яким ми так гостро відчуваємо), що, в свою чергу, веде до переживання еротичного як неправильного і забороненого.

Жорж Батай, розмірковуючи про близькість еротизму і смерті, згадує, що смерть часто виступає причиною наших сліз - і це вважається нормальним або навіть іноді пропонується звичаєм - плакати на похоронах. Сексуальна тематика виявляється сферою численних жартів, які викликають у нас сміх. Але хіба еротизм в своїх найбільш екзальтованих формах не примушує нас плакати? Між сміхом і сльозами, на думку Батая, є одна важлива подібність: і те, і інше суть переживання переривання або, як каже Батай, насильства, що порушує «встановлений порядок, звичний хід речей» [70, с.144].

Розумінню сексуальності та еротизму присвячені сотні філософських праць. Наприклад, М. Фуко досліджує з основами психоаналізу, який виступає фоном людської сексуальності. Тут автор висуває репресивну гіпотезу і говорить про те, що самоідентифікація щодо сексуальності створюється, насамперед, медичними текстами, а також психоаналітиками і іншими провідниками дискурсу, впливають на свідомість людей. Пізніше його науковим опонентом стає Гіденс, який зазначає, що інші джерела, набагато більш сильно впливають, на його переконання, на формування ідентичності: різного роду популярні посібники, журнали, а також численні любовні романи. На відміну від «професійної» літератури, останні набагато більш доступні і поширені серед населення.

М. Фуко виділяв особливу тілесну гносеологічну функцію еротизму, коли пізнання здійснюється за допомогою тіла, відбувається його розпізнавання і впізнавання, його емоційно-чуттєвої організації, меж тілесності. Однак еротизм є не тільки буттям людини, він присутній в суспільстві в цілому, і суспільство прагне контролювати його через інститути влади, через державу, спотворюючи для цього сенс еросу, затінюючи його позитивні сторони, обмежуючи його, нав'язуючи помилковий негативізм природним процесам [98].

Напрацювання Гіденса видаються особливо цікавими у напрямку дослідження людської сексуальності, оскільки він доволі далеко зайшов у своїх «повсякденних соціальних експериментах», які сприяють становленню сексуальної рівності, трансформації інститутів шлюбу та сім'ї, поведінки індивідів, виходу на світло гомосексуальності, падіння поняття збоченості.

Гідденс виділяє три види любові: любов-пристрасть, романтичне кохання і чисті стосунки, або любов-прихильність. Любов-пристрасть (*amour passion*) - це «вираження родового зв'язку між любов'ю і сексуальної привабливістю» [48,с.143]. . Вона з'являється там, де люди в тій чи іншій мірі звільнені від вимог відтворення і рутинної роботи. Таким привілеєм зазвичай володіли різного роду аристократичні групи. Жінки тут мали свободу для пошуків сексуальної насолоди. Любов-пристрасть ніколи не пов'язана з шлюбом. Вона передбачає ідеалізацію іншого, постійне єднання з об'єктом любові. Палка любов має що звільняє властивість - вона вириває індивідів з повсякденності і соціальних інститутів.

Романтична любов відрізняється переважанням ідеалів високого кохання над сексуальними стосунками. «Любов, включаючи в себе сексуальність, руйнується нею; "Чеснота" починає набувати інший сенс для обох статей, які не означаючи більше однієї лише невинності, а скоріше певні якості характеру, які зупиняють вибір на іншій особистості як "особливий"». На думку автора, цей різновид зіграв дуже важливу роль у формуванні людини як культурного типу. Починаючи з XIX ст. шлюби стали укладати не

стільки з економічних мотивів, скільки на підставі емоційної сумісності партнерів. По суті, відбулося реформування емоційної сфери та інституту шлюбу. Це спричинило за собою зміну становища жінки в суспільстві: - відділення будинку від робочої сфери і, як наслідок, слабшання влади чоловіка над домашнім господарством і зростання жіночого контролю над вихованням дітей у міру зменшення їх числа; відкриття материнства - ідеалізація образу матері в соціальному, а не біологічному сенсі, що тягне посилення двостатеві моделі дій і почуттів і сприйняття жінок як «істот інших, невідомих, що відносяться до особливої області, абсолютно їм чужої» [48, с. 178]..

Для чоловіків же довгий час романтична любов не була цінністю, для них вона швидше виражалася в пристрасі. З часів початку змін у сфері сексуальності чоловіки усувалися від розробки сфери інтимності. Інтимність - це чисто жіночий проект. Романтична любов - це жіночий спосіб контролювання майбутнього. Однак в процесі все зростаючої гендерної рівності та жіночої емансипації романтична любов поступово поступається своїми позиціями іншому різновиду - «любов-прихильність». Це новий тип відносин, який передбачає рівність в емоційному обміні. «Тут любов розвивається лише до тієї ж міри, що і інтимність, до тієї міри, до якої кожен з партнерів готовий розкрити свої інтереси і потреби». На тлі досить високого ступеня егалітарності чистих відносин романтичне кохання виглядає асиметричним. «Тому що мрії жінок про романтичне кохання занадто часто призводять до невблаганного домашнього підпорядкування» [48, с. 169].

Ще одна відмінність любові-прихильності полягає в тому, що вона не обов'язково повинна бути гетеросексуальною. Любов-прихильність не має готового сценарію розвитку, тому що вона вже не регулюється традиціями і соціальними інститутами. Однак ця інституційна непідкріпленість обумовлює крихкість таких відносин, що на ділі виражається в зростанні числа розлучень.

Ще однією проблемою є висока ймовірність перетворення любові в якусь подобу наркотичної залежності. Ця проблема порівняно недавно потрапила в фокус дослідників. Тут говоримо про різні групи анонімних сексоголіків. Сама залежність від відносин виражається в тому, що людина починає визначати свою ідентичність через дії і потреби інших. Це породжує розподіл ролей і відносини панування і підпорядкування, що знову ж таки веде до відтворення гендерної нерівності.

Основною проблемою чоловіків є патріархатна гендерна система. Ця система формує у чоловіків потребу в досягненні високого статусу серед інших чоловіків і причетність до ритуально вираженої чоловічої солідарності. Таким чином, чоловіки виявляються заручниками своєї статі, і їм набагато важче вийти за межі своїх традиційних гендерних ролей. Тому в умовах сучасного суспільства чоловіча сексуальність виявляється досить крихкою. Ілюстрацією уразливості мужності виступають тривоги з приводу «імпотенції, нічних емоцій, передчасних еякуляцій, занепокоєння щодо розмірів і функціонування пеніса» [48, с.174].

Також доволі цікавим видається питання співвідношення нескінченного життя з еротизмом, яке спостерігаємо у багатьох культурах. запропонував чотири способи безсмертя людини через Ерос. По-перше, людське безсмертя досягається в акті дітонародження. Тут еротичне прагнення відтворює потомство і тим самим робить безсмертними батьків, продовжуючи їх в дітях. По-друге, людське безсмертя відбувається з творчих потенцій людини, які так само залежать від Ероса. Пізніше німецький філософ і мислитель Юнг говорив, що будь-який творчий акт є акт творення, а значить, акт еротичного сходження [107, с. 245]. Третій і четвертий аспекти, за Платоном, полягають в прагненні і любові до краси, під цим грецький мислитель має на увазі гносеологічне і естетичне значення Ероса для буття особистості.

Концептуальні ідеї З. Фрейда були багато в чому переглянуті філософами-неофрейдистів, які змішали ідеї засновника психоаналізу з

марксизмом. Одним з яскравих мислителів цього напрямку був Г. Маркузе. Він вважав, що людина в усьому залежна від держави, яке експлуатує, не тільки його працю, а й його буття, в тому числі еротичне. Безлика державна бюрократична машина знеособила еротизм, зруйнувала його конструктивні форми, нав'язавши суспільству замість них його спотворений варіант, його невротичний образ. Еротизм позбувся своїх онтологічних начал, гносеологічні можливості були спотворені, і тим самим через це сутнісне спотворення еротичного світопізнання держава спотворила початкову природу людини, ерос був позбавлений творчих функцій, і більш не міг позитивно впливати на особистість людини.

Однак буде абсолютно неправильним пов'язувати еротизм тільки з сексом, еротизм, пов'язаний з естетикою і етикою, буде розвивати і удосконалювати, направляти особистість на шлях творення і творіння. Розвинена особистість означає і розвинений ерос. Еротизм не тільки буде боротися з агресією і жорстокістю, але лікувати людину, допомагаючи їй справлятися з внутрішніми і зовнішніми проблемами, перетворюючи можливу агресію в творче начало [70, с.145].

Таким чином, питання про природу еросу і еротизму, визначенні його онтологічного статусу, його гносеологічних функцій є одним з актуальних і важливих питань в області пізнання людського буття в західноєвропейській філософській думці. Її суперечливість пов'язана була з тим, що для Європи був більш характерним саме раціоналістичний погляд на проблему еросу, незважаючи на те, що сам ерос не раціональний, він стихійний, безрозсудний.

Однак, як вже зазначалося, поняття сексуальності та еротизму є доволі широкими і окрім розглянутої філософії охоплюють також аспекти біології і, що важливіше, психології.

У психології, як і в філософії, проблема еротизму, його сутності, його впливу на буття людини в цілому є однією з найважливіших. Найбільшим представником психологічної науки кінця XIX – середини XX століття 3.

Фрейдом, автором психоаналітичної концепції, проблема еросу і еротизму була вперше поставлена в якості першорядного феномена людського буття. Однак нам необхідно знати про те, що З. Фрейд пережив дві стадії творчості, і в залежності від них сутність концепції радикально змінюється.

Спочатку З. Фрейд пов'язував сутність еротизму зі стадіями психосексуального розвитку, пов'язаних з зростанням лібідо і поступовим формуванням сексуальності людини, яка проходить через три фізіологічні зони організму. Так, наприклад, анальний еротизм передбачає фіксацію зони задоволення в анальній зоні, оральний еротизм спрямований на зону рота, губ, ротової порожнини. Нарешті, фалічна стадія, і подальша за нею генетальна стадія, коли зона задоволення остаточно переміщається в зону статевих органів, де і залишається остаточно. Однак еротизм схильний до спотворень. Якщо суб'єкт вимушено фіксується на тій чи іншій стадії еротизму, не проходить її природного розвитку і перетворення, залишаючись в ній в результаті різних травматичних ситуацій, то в подальшому це може вилитися в невроз [99, с.552].

Таким чином, в першому періоді творчості З. Фрейд припускав, що еротизм конститується через лібідо. До того ж засновник психоаналізу вважав, що еротизм може бути небезпечний для суб'єкта, тому що повністю зосереджує особистість суб'єкта на об'єкті, позбавляючи суб'єкта психологічної свободи.

Другий період його творчості був пов'язаний з переглядом багатьох колишніх концептуальних поглядів, в тому числі і на природу еротизму. Робота З. Фрейда «По той бік принципу задоволення» стала узагальненням його нових поглядів. В основу розуміння еросу З. Фрейд вкладав зв'язок Ероса як інстинкту життя з Танатосом як інстинктом смерті. Еротизм наповнений енергією життя і творіння, через людини він творить нове життя, але при цьому він одночасно готує його до смерті, кожен раз підштовхуючи людину до неї. Еротизм протистоїть деструктивному і руйнівному в людині, він творить і скріплює різні рівні людської психіки [100, с.355].



Надалі ідеї З. Фрейда лягли в основу нової європейської психологічної науки, заснованої на психоаналітичній концепції. Але, так чи інакше, в ході розвитку психології його ідеї були сприйняті не тільки з захопленням, а й з відторгненням, і були переглянуті багатьма іншими відомими психологами.

Е. Фромм вважав, що в основі еротизму лежить жага повного злиття об'єкта і суб'єкта. Однак, на жаль, частіше за все в еротизм покладається тільки сексуальне злягання. Саме фізична близькість приймається за близькість особистісну. В результаті оманливого характеру еротизму, в кінцевому підсумку, він призводить як суб'єкта, так і об'єкта до розчарування, показуючи обом їх фактичну несумісність.

Крім того, еротизм може бути викликаним і привнесеним, штучним утворенням в психіці людини, яке не несе людині нічого хорошого, крім розчарування в еротизм як такому і в почуттях зокрема.

Незважаючи на безліч деструктивних рис, еротизм об'єднує людей в єдине людство, і його здорові форми - це не просто різноманітні форми статевого потягу, а, перш за все, акт волі і рішучості раз і назавжди поєднати своє життя з життям іншої людини; це унікальний і неповторний потяг двох людей [102, с.17].

Одночасно з розвитком європейської психологічної науки активно розвивалася і північноамериканська психологія, і, перш за все, в США. Одними з дослідників проблеми еротизму і його значення в життя людини були Р. Мей і Е. Берн, Д. Дін.

Р. Мей, представник екзистенціального психоаналізу, стверджував, що сучасний еротизм зруйнований баналізацією сексу і інтимності, його сутність спустошена тим, що найпотаємніше і таємниче – його онтологічна природа - була дегуманізована суспільством споживання.

Еротизм своєю суттю розділили, сексуальний аспект був позбавлений еротичної магії. По суті, секс перетворився на знаряддя боротьби з еротизмом [21, с. 156]. У суспільстві, в цілому, склалася парадоксальна ситуація: при загальній сексуальній вседозволеності відбувається постійне

придушення еротизму, еротизм підміняється сексом (і сексом не для задоволення, а як акт компенсації, як просте втікання людини від його тривог і страхів).

Інший американський психолог Е. Берн, засновник трансактного аналізу, вважав, що в житті кожна людина відчуває масу різних потреб, які можна охарактеризувати як певну ступінь голоду. У тому числі це стосується і до еротичного голоду, відчуття нестачі, еротичного «недоїдання». Еротизм спочатку етичний і естетичний, тому що відбувається з природи самої людини, тоді як суспільні норми і табу, що принижують роль еротизму ні що інше, як форма контролю. У зіткненні з еротизмом людина набуває здатність до інтимності, її світогляд перебудовується, а ідеологічні концепти його свідомості не є для нього догматами правил життєвої поведінки, а всього лише точкою зору, яка змінюється і розвивається [7, с.155].

Професор психіатрії Каліфорнійського університету, психолог Медичного центру Сан-Дієго Деліс Дін вважає, що еротизм може служити стимулом, що дозволяє підсилити сексуальне бажання. Еротичні стимулятори, фантазії і т.д. можуть активізувати фізичну близькість і збільшити задоволення від сексуальної взаємодії. У разі невеликого дисбалансу в сексуальних взаєминах партнерів застосування елементів еротики може допомогти відновити втрачену рівновагу. Однак якщо дисбаланс великий, то ніякої еротизм не допоможе відновити втрачені любовні почуття [52, с.320].

Відомий фахівець з психології сексуальності, І.С. кон, вважає, що секс, еротизм і любов пов'язані між собою, але існують окремо. Еротизм - щось більш високе, ніж секс, але більш приземлене, ніж любов. Витоки еротизму лежать в сексуальності, однак, еротизм поняття ширше. З точки зору І.С. Кона, в суспільстві постмодерну (тобто в сучасному суспільстві) еротизм проголошує повну незалежність від сексу і від любові. Бажання заради бажання - ось основа сучасного еротизму. З іншого боку, еротизм, поряд з статтю, гендерною ідентичністю, сексуальною орієнтацією, інтимністю і

репродукцією може бути включений в сексуальність в тому випадку, коли остання розуміється як стрижневий аспект людського буття протягом всього онтогенезу [64].

Згідно з І.С. Коном, еротичні образи виконують чотири головні функції:

1. Пізнавальну, відображаючи і фіксуючи сексуально-значимі властивості і переживання.
2. Стимулюючу, служачи свого роду афродизіаками, стимуляторами сексуального збудження.
3. Розширюють рамки і можливості сексуального задоволення, примножуючи репертуар нашої сексуальної поведінки.
4. Еротичні переживання дозволяють людям відчувати те, що в реальності їм недоступно, тим самим, розширюючи її межі [63].

Що стосується біологічності еротизму та сексуальності, то тут напевно радше акцентувати на філософській стороні цього питання, а саме на антропологічному еротизмі. Тут доцільно згадати Жоржа Батая, який є однією з центральних фігур французької філософії.

Питання тіла, що піднімається в творчості Батая, це одна з основних тем філософії XX століття. Пов'язаний подібний інтерес з відходом від класично західноєвропейської установки, де сутність людини вбачалася в розумі, а сама людина редукувалася до людини метафізичної. По суті, тілесності довгий час не було власної мови в філософії. Бата дав слово не тільки тілу, а й іншим людським проявам, які раніше філософія обходила стороною.

Світогляд Батая в більшій мірі складався під впливом його однодумців, які створили спільноту «ацефал», що в перекладі з грецького означає «обезголовлений». Вони випускали журнал з однойменною назвою, який супроводжували різні ілюстрації. В різних варіаціях (а всього було 4 випуски журналу) там була присутня фігура людини без голови, яку вона або тримала в руці, або ж вона містилася на місці геніталій. Звичайно, існує

безліч способів трактувати цей досвід - безголовий бог, смерть бога, відмова від авторитету. Але в рамках нашої розмови ми можемо знайти ще один сенс - відмова від раціональності, від верховенства мислення.

Однак, не варто думати, що бунт проти спекулятивного мислення характеризує Батая як антиінтелектуала. Думка просто не може бути тим неупередженим поглядом пізнання, яким її хочуть бачити філософи класики. Велику роль в пізнанні людини і світу грає досвід (Еротичний, релігійний, естетичний, містичний). Визнання того, що думка не всесильна дозволяє рушити далі, до так званого граничного досвіду, де думка стикається з протиріччям. Граничний досвід проходить на кордоні можливостей мови: далеко віддалені за змістом один від одного категорії можуть зближуватися, їх зміст доводиться до межі, де вони вже набувають зовсім протилежне споконвічного значення.

У своїх роботах Батай приділяв велике значення з'ясування значення еротизму, пов'язуючи з ним питання про походження людини.

Еротизм (не плутати з еротикою) - не звичайна сексуальність, тобто не репродуктивна активність. Остання в рівній мірі відноситься як до тварини, так і до людини. Сексуальність ж людей відрізняють специфічні способи сублімації. Еротизм полягає в складному символічному опосередкуванні між бажанням і його об'єктами. між людиною і його бажаннями майже завжди стоять культурні заборони, що породжує цілий комплекс певних соціальних, релігійних, естетичних, економічних і психологічних феноменів і практик.

Людина Батая - це той, хто наполегливо заперечує факт свого природного походження, вводячи в життя складну систему заборон. Заперечення буття, тобто негативність, зробила з тварини людину. Поняття негативності Батай успадковує, звичайно, від Гегеля.

Коли людина говорить «ні» тварині в собі, вона заперечує свою смертність і свої природні потреби, намагається стати далі від «брудного» і «варварського». Вся справа в тому, що саме в природності людина бачить свою майбутню смерть, тобто те, що викликає найбільший глибокий жах.

Заборона на природне висловлює відмову від різного роду потреб, якими рясніє природ. Тим самим людина створює новий світ - світ людського, наповнений знаряддями і виготовленими предметами, світ підлеглий користі - профанський світ, позбавлений природного в цілому, а значить і смерті, зокрема. Природа проявляє себе в постійному споживанні, в природі все знаходиться в надлишку і не відчуває потреби. Профанський же світ пов'язаний з виробництвом і накопиченням, трата виявляється під заборону. А еротизм - це один із проявів розтрати, тому він виявляється в протиріччі з людським принципом економії, який, до речі, найбільш повно проявив себе в капіталістичному укладі життя. Таким чином, одним з природних проявів людського життя опиняється під заборону.

Але якщо щось знаходиться під заборону, то воно не обов'язково зникає. В основі людини залишаються живі позаекономічні переконання (збереження протиріч - основа філософствування Батая).

Система заборон вкрай різноманітна. Як один із проявів цієї складної системи Батай докладно розглядає заборону на інцест, відмінність криється в несхожості задовольень, які отримує людина. Відмова від близького родича, тобто того, хто належить тобі, це подолання тваринного задоволення натомість задоволення іншого характеру. «Він ... зворотним рухом підкреслює спокусливу цінність свого об'єкта» [37, с.133].

Тим не менш, антропологічні дослідження показують, що серед древніх людей інцест був поширений. Це твердження базується на пробах, взятих з кісток жінки, яка жила 50 тис. років тому на території Сибіру. Її батьки були близькими родичами. Американський генетик Монтгомері Спаткін з Берклівського Університету в Каліфорнії зазначив, що на основі генетичних даних останків було встановлено тісний зв'язок батька та матері жінки, які ймовірно були братом та сестрою, дядьком та племінницею чи навіть бабусею та внуком. Така ситуація цілком очевидна, оскільки популяції неандертальців були малочисленими, і практика інцесту була широко поширена [91]. Відмова від насолоди своїм найближчим родичем, тобто

відмова від безпосередньої тваринної насолоди, трансформується в дар. Але дар схожий з статевим актом в тому, що він так само є непродуктивною тратою, витрачанням ресурсів (якщо трактувати жінку як ресурс).

Одним з вагомих кроків в сторону відмови від близьких відносин з родичами для різноманіття геному, є дозвіл вождям племен і всім іншим чоловікам племені вступати у ритуальні зносини з жінками. Такі звичаї були поширені у Вавилонському храмі Мелітті, в Древньому царстві Єгипту, перших династій, древній Вірменії та багатьох інших культурах. Всі жінки, і бідні, і заможні мали віддатися першому, хто їх зажадав. Причому, як правило, іноземцю. Це сприяло різноманіттю генів ще більше, ніж всередині племені чи міста.

Таким чином, ритуальні обов'язкові для кожної жінки зносини в храмі були звичаєм прогресивним і революційним [89].

Отже, проведене дослідження дозволяє вкотре переконатися в глибині категорій «еротизм» та «сексуальність», які є предметами дослідження не лише філософії, а й психології. Також дані категорії тісно співіснують з біологією, етикою, естетикою та рядом інших наукових галузей.

## Висновки до 1 розділу

Керуючись тим, що мета представленої роботи полягала у здійсненні комплексного аналізу релігійних поглядів на людську сексуальність, перший розділ покликаний розкрити наріжні поняття, пов'язані з тематикою дослідження в історичному та релігійно-філософському вимірах. Складність визначення цих понять пояснюється тим, що вони є неоднорідними та багатовимірними. Зокрема, категорія сексуальності охоплює фізіологічні, психологічні, естетичні та навіть філософські аспекти. Порівнявши різні позиції дослідників, які сперечалися часто щодо того, що більше впливає на формування категорії сексуальності у людей: книги про психоаналіз чи популярні журнали та романи, ми дійшли висновку: як одне, так і інше. Черпаючи та пропускаючи крізь призму власного сприйняття інформацію про тіло, тілесність, еротизм, у людини формується самоідентифікація своєї сексуальності.

Визначення та сутність цих понять у різних культурах та часових рамках різнилися. Таким чином, починаючи від Стародавньої Греції та Сходу (Китай, Індія) і закінчуючи постмодерною філософською думкою, дослідження демонструє трансформацію концепцій сексуальності та еротики, а отже, і еволюцію їх сприйняття в суспільстві. Керуючись концепціями різних філософів, які доповнюють або протиставляють одна одну, ми дійшли висновку, що сексуальність поєднуючи, такі екзистенційні категорії як тілесність, духовність, любов, ненависть, смерть, є одним із основних джерел людського пізнання. Більше того, це поняття пов'язане більше з психоемоційним розвитком особистості, ніж із сексом, як тваринним інстинктом, оскільки має здатність перетворювати агресію в творчий потенціал.

## РОЗДІЛ II. СПІВВІДНОШЕННЯ СЕКСУ ТА РЕЛІГІЇ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА

### 2.1 Сексуалізація у первісних віруваннях і міфах

Відомий у сучасному суспільстві моногамний шлюб виник з розвитком сільського господарства і відокремленням приватної власності, оскільки постала необхідність у спадкоємцеві для передачі майна. Відповідно у період збиральництва та виключно споживальницького характеру господарства сексуальне життя було більш насиченим.

Кам'яний вік почався 3 мільйона років тому, з виокремлення предків людини із тваринного світу, і закінчився, коли люди стали використовувати метал (5-6 тисяч років тому). На тему сексу в цей період у дослідників різні думки.

Американський антрополог Хелен Фішер в одному інтерв'ю зазначила: «Первісні жінки постійно зникали в кущах з різними партнерами». Вона говорить про те, що наші предки керувалися виключно гормонами та ще не притупленими тваринними інстинктами і сприймали секс як фізіологічну потребу [32, с.144] Схожу думку висловлює британський археолог Тімоті Тейлор. Вчений вбачає причинно-наслідковий зв'язок між регулярним сексом та збільшенням статевого органу у чоловіків.[31]

Класична наука пояснює такого роду аспекти тілесності крізь призму історичного розвитку людства. Протягом 3 мільйонів років людина еволюціонувала як фізіологічно, так і розумово, що призвело до ускладнення соціальних взаємодій загалом та сексу зокрема.

На етапі первіснообщинного ладу, панував проміскуїтет - безладний, необмежений статевий зв'язок всіх членів роду. При цьому їм нерідко доводилося конкурувати між собою. [39, с. 20 ].Таким чином, сильніші представники роду формували власні гареми, а слабші були змушені задовольняти себе через мастурбацію і гомосексуалізм. Тут можемо провести паралель із тваринним світом, коли ватажок покриває слабшого самця,



демонструючи свою перевагу над ним. Дослідження британського антрополога Едварда Еванса-Прічарда свідчать про те, що гомосексуалізм практикувався також для посвячення молоді у доросле життя, тобто був елементом ініціації [106, 310].

У цьому контексті варто зазначити, що історико-культурні витоки педофілії беруть свій початок із сексуальних практик давніх суспільств, які були пов'язані з посвятою юнаків у чоловіки через статеву близькість із чоловіком-наставником. Стосунки такого характеру юнака-вихованця з дорослим чоловіком-патроном не лише не засуджувався, але вважався природнім і навіть заохочувався суспільством [33, с. 976].

Такий вид взаємовідносин мав місце не лише в примітивних архаїчних суспільствах, але в ряді високорозвинених культур, зокрема в Древній Греції, середньовічній Японії та Кореї, а також у середньовічних ісламських державах.

Своєю чергою, якщо говорити про гетеросексуальні стосунки, то на цей період припадає зародження проституції і традиція обдаровувати жінок. У примітивному суспільстві панував первісний «комунізм», в якому все було спільне, включаючи жінок. А виживання стада залежало від самців-мисливців, які добувають їжу, відганяють звірів і конкурентів з інших груп. Чоловіки час від часу навідувалися в печери, землянки, де окремо жили жінки з дітьми, і вибирали ту, яка подарує їм ласки цієї ночі. Обраниця на ранок отримувала найбільший шматок м'яса для себе і своїх дітей або шкуру, яка не дасть їй замерзнути вночі.

Мало місце також поняття храмової проституції. Згідно з древніми релігійними віруваннями, сексуальні дії в храмі мали вплинути на майбутній урожай. Акт запліднення пов'язували з родючістю землі.

Спершу такого роду ритуали проводились під відкритим небом, пізніше, в міру ускладнення культу, стали проводитись в храмах. Для позначення жінок, які займалися проституцією в культових місцях, застосовується грецьке слово «гієродули». Як стверджують В. Омельчук та

В. Лісничка: «це були так звані священні раби. Однак вони не були рабами у прямому розумінні цього слова. Це люди, які присвячували себе на служіння певному божеству». Таким чином варто зауважити, що термін «гієродули» не позначав виключно жриць, що займалися культовим сексом. Наведене твердження, проте свідчить, що секс міг бути одним з ключових елементів священних обрядів у давніх релігійних віруваннях. Наявність таких ритуальних сексуальних зносин зустрічаємо у різних цивілізаціях.

Наприклад, в кодексі Хаммурапі храмові проститутки називаються «надіту». Історичний документ диференціює їх від звичайних продажних жінок. Репутація надіту захищалася законом нарівні з одруженими жінками. Сексуальних жриць йменували «сестрами бога».

Геродот, описуючи у своїй «Історії» культову проституцію Вавилону, згадує про «найганебніший звичай у вавилонян: всі жінки один раз в житті повинні були сидіти біля храму та задовольняти сексуальні потреби будь-якого іноземця-чоловіка за мізерну платню».

Прихрамова територія ділилася мотузками на вузькі коридори. Жінки сиділи вздовж проходів, щоб їх можна було добре роздивитися. Якщо чоловік робив вибір, то він кидав обраниці на коліна монети, які вважалися священними.

Відмовитися жінка не мала права, оскільки це був її обов'язок перед богинею Іштар (Афродітою). Статевий акт відбувався в відведеному місці. Тільки після цього можна було піти додому. Неважко здогадатися, що в першу чергу вибирали найкрасивіших дівчат. Деяким доводилося сидіти на оглядинах по чотири роки.

Релігійна проституція мала також місце у Греції, але була менш масштабною. Це були окремі явища на околицях: в Сицилії, на Кіпрі, в Понтійському царстві. Виняток становило місто Коринф, де в акрополі знаходилося більше тисячі повій. Вони були джерелом міського доходу.

Давньогрецький поет Піндар описує випадок, згідно якого у 464 році до н. е. житель Коринфу на ім'я Ксенофонт, переміг на Олімпійських іграх. На честь цієї події він подарував храму Афродіти сто дівчат.

У Римі була величезна кількість святилищ на честь Венери. Але в них не культивувався священний секс. Урочистості, що були присвячені богині, проходили навесні, складалися з танців, оргій, бенкетів. Все це відбувалося вночі і поза храмом.

Що стосується народів, які проживали на територіях Південної і Центральної Америки, то тут також мала місце релігійна проституція, причому не тільки жіноча, але й чоловіча. Про це пише Діас дель Кастільо, іспанський конкістадор. У ацтекському божественному пантеоні навіть було божество, яке вважалося покровителем храмових повій. Ним був бог Ксочіпіллі, під патронат якого також потрапляли молоді гомосексуальні жреці.

Конкістадори, які прийшли пізніше на ці землі, прийшли в жах від широти поширення сексуальних збочень під егідою релігійних ритуалів. Завойовники почали боротьбу з викоріненням порочної практики. При цьому використовувалися нелюдські методи: спалення на багатті, масові обезголовлювання. Це призвело не тільки до викорінення культової проституції і сексуальних збочень, але і до знищення народної культури.

В індуїстських храмах постійно жили дівчата-танцівниці, які здійснювали коїтус з відвідувачами з числа вищих каст. Професія вважалася почесною. Їх називали «девадасі».

Вони танцювали в храмі під час релігійних служб, а також на культових вуличних ходах. Ставорінус, голландський мандрівник XVIII століття, писав, що глядач під час релігійного танцю міг, заплативши, вступити в статевий акт з будь-якою з них.

Релігійну проституцію в Індії заборонили на законодавчому рівні лише в 1988 році. Відбулося це завдяки протестним акціям борців за права людини [103].

Сучасні дівчата, коли чепуряться перед дзеркалом, підсвідомо виконують ритуал своїх первісних предків, які прикрашали себе черепашками і соком з розчавлених ягід. Коли на першому побаченні чоловік підносить дівчині подарунок і веде її в ресторан, він також чинить як первісна людина. Люди кам'яного століття вважали, що сита і обігріта жінка буде лагідніша і більш податлива в сексі [14].

В середньому палеоліті, 300 тисяч - 35 тисяч років тому, з первісної общини виник рід, а людина повстала в її сучасному анатомічному вигляді [17]. Щодо статевих взаємовідносин між людьми, то варто зазначити, що в цей період на зміну проміскуїтету приходить екзогамія, відповідно до якої сексуальні відносини між членами одного роду заборонені.

Брати «дружину» або «чоловіка» відтепер можна було тільки ззовні, тому сусідні первісні роди намагалися уникати ворожості. Наступним кроком було виокремлення з родів племен, а з племен - народи. Дослідники називають кілька причин такого еволюційного відгалуження. Серед яких наступні:

- люди стали помічати, що від інтимних стосунків між членами родини з'являються діти з фізичними та розумовими відхиленнями;
- людина досягла певного психоемоційного розвитку, а отже стала чіткіше відділяти власне «я», що призвело також до виникнення почуття ревності;
- бажання налагоджувати соціальні зв'язки з сусідніми родами для обміну, взаємодопомоги та захисту [60, с. 376].

Крім того, чоловіки продовжували займатися полюванням і часто на десятки, а іноді і сотні кілометрів віддалялися від місця своєї стоянки. Під час таких походів мисливці зустрічалися з іншими родами, старійшини яких пропонували їм вступити в інтимний зв'язок з місцевими дівчатами і жінками. Подібна практика довгий час зберігалася у чукчів, народів Тибету, аборигенів Австралії. Виникала сувора обрядовість і оформлялася система соціальних заборон. Для підтримки порядку порушників карали [2].

Рід, який живе за принципом «все загальне», знеособлює людину. Потреба громади була вище особистого бажання окремого члена первісного колективу. Для продовження роду практикували шлюбні сходки між двома і більше сусідніми родами. Учасники сходилися на «шлюбних галявинах», де і займалися сексом один з одним. Така практика робила первісний шлюб за своєю суттю груповим.

Відлуння практики шлюбних зустрічей можна відшукати в язичницьких традиціях Київської Русі, в розвагах молоді із сусідніх сіл на Івана Купала, Масляну і Коляду. У святкові дні відбувалося пом'якшення суворих звичаїв, рамки заборон стиралися, хлопці і дівчата отримували свій перший сексуальний досвід і підшукували майбутню пару [90].

Свято Івана Купала для наших предків було перш за все, святом кохання. Вважалося, що в цей день бог вогню Перун вступає в шлюб з богинею води Макош. Вважалося, що в цей день неможливе стає можливим, оскільки вогонь поєднується з водою.

Своєю чергою історик Ірина Шевченко, посилаючись у статті на етнографа Яну Яковенко зазначає, що вся символіка Івана Купала - глибоко сексуальна. Саме по собі поєднання вогню і води - Купала та Марени - символічний статевий акт. «Купальське вогняне колесо, яке спускається в воду, наче, запліднює її» [90], - пояснює Яковенко.

Головні купальські обряди також мають сексуальний підтекст. «Наприклад, коли спочатку дівчата кидають вінки у воду, а хлопці за ними пливуть - це символ того, як хлопці занурюються в жіночі статеві органи. Або традиція стрибати разом через багаття - дівчата проходять через вогонь, тобто чоловічу енергію» [90], - розповідає Яна Яковенко.

До речі, вінки могли носити тільки невинні дівчата. Заміжні або ті, у кого вже були статеві стосунки, повинні були надягати хустки. «І це теж символ. Чоловіки під час сексу покривали жіноче лоно - жінки потім покривали голови» [90], - підкреслює етнограф.

Найвідоміший символ свята - пошук квітучої папороті - також має сексуальний контекст. «Розкрита квітка папороті позначає жіночі статеві органи. А пошук квітки папороті пов'язаний з таємницею, з оргазмом. Коли ходили в ліс шукати папороть - це хлопці з дівчатами усамітнювалися і «шукали його разом» [90], - пояснює Яна Яковенко.

Для молодих подружніх пар купальська пора була періодом планування сексу для майбутньої вагітності. «Якби жінка з великим животом працювала в полі навесні або влітку, то був би великий ризик втратити дитину» [90], - пояснює етнограф. А «зимові» новонароджені діти дозволяли зберегти потомство - таким чином жінки могли і працювати, і дітей виховувати [68]

Елементи сексуальної символіки мали також місце у святах зимової обрядовості. Зокрема, під час святкування Коляди, молодь раз у раз ворожила на шлюб. Одним з найбільш дивних видів ворожби був обряд «жартівливого похорону», під час якого один з хлопців грав роль небіжчика, а дівчата - плакальниць. «Плакальниці» клали «небіжчика» на стіл і починали «обмивати» йому член, доводячи до ерекції. Тій дівчині, від дій якої «небіжчик» еякулював, пророкували швидке і щасливе заміжжя [10].

Що стосується сексуальних практик на Масляну, то тут теж існував ряд своїх особливостей. «Бабин тиждень» - так часто називали Масляну. У цей час жінки закидали господарство, заводили ігрища, а також чаклували. Тільки жінкам дозволялося наряджати опудало Масляної. А на похоронах Масляної жінка часто зображала з себе священика - накидала рогожу, як ризу, і брала старий лапоть замість кадила.

Молодят жінки садили на санки і спускали з крижаної гірки. Коли молодята падали в замет, на них зверху навалювалися всім натовпом і змушували цілуватися.

Грали у взяття фортеці чи містечка. Обороняли фортецю дівчата, а атакували їх молоді хлопці. Переможець, який увірвався до фортеці, отримував право перецілувати всіх дівчат.

На холостих і незаміжніх сільські жінки влаштовували справжнє «полювання». До них прив'язували спеціальну палицю - «колядку» - і виспівували непристойні пісні. Жертви відкуповувалися солодощами і грошима.

Ще одним елементом такого святкування було рядження. Переодягалися небіжчиками, воронами, Бабою-Ягою. Жінки підв'язували собі бороди, одягалися в чоловічий костюм і їздили по вулицях верхом на мітлі. В інших селах, навпаки, чоловік одягався жінкою і вдавав із себе Масляну, поки його возили на санях.

Грали в «відспівування небіжчика». Один чоловік укладався на лавку, обмотавши простирадлом. Заміжні жінки його «відспівували» - тобто нещадно лаяли матом. А дівчата намагалися небіжчика оживити - лоскотали його, шарпали, цілували.

Загалом практично всі масляні обряди мали еротичний підтекст. Їх метою було розбудити родючість як землі, так і людей. Головними способами розбудити Землю були катання на санях з гірки, розпалювання багаття і танці навприсядки. Сексуальну енергію пробуджували, гойдаючись на гойдалках.

Практикували наші предки і нудизм. Існує повір'я, що забезпечити родючість землі і людей можна, роздягнувшись догола. В деяких районах кожен господар повинен був вночі роздягнутися догола, сісти на мітлу і в такому вигляді об'їхати свій будинок. Це гарантувало багатий урожай і здорових дітей [80].

У ескімосів Гренландії теж був подібний звичай. Кілька разів на рік чоловіки і жінки виїжджали в поля, ставили намети і в повній темряві займалися в них груповим сексом. Діти, народжені після цієї ночі, вважалися законними [5].

Ще одним елементом сексуальних практик, з яким були здавна були знайомі наші предки є мастурбація. Під час розкопок в Німеччині біля міста Ульм археологи виявили реалістичні фалоімітатори, зроблені з каменю. Вік

знахідок не менше 28 тисяч років, і, як стверджують фахівці, ці пристосування не завжди використовувалися в ритуальних цілях. Адже в той час з родючістю асоціювалися жіночі статеві органи [54].

Приблизно в цей період особливої популярності набуває фетишизм – релігійне поклоніння неживим матеріальним предметам, яким приписуються надприродні якості, що отримали поширення у первісних племен [97, с.56].

Фетишем міг стати будь-який предмет, який в чому-небудь вразив уяву людини: камінь незвичної форми, шматок дерева, частини тіла (зуби, ікла, шматочки шкіри, висушені лапки, кістки тощо). Пізніше з'явилися виготовлені з каменю, кістки, дерева, металу фігурки. Нерідко фетишем опинявся випадково обраний предмет. І якщо його власника супроводжувала удача, значить, фетиш мав магічну силу. В іншому випадку його замінювали іншим. У деяких народів існував звичай дякувати, а іноді і карати фетиші.

До наших днів дійшло безліч фетишів у формі амулетів-оберегів. Амулетом служить предмет, якому приписують магічні властивості відвертати від людини нещастя і приносити успіх. Амулет-оберіг мав оберігати свого власника. Відповідно, можемо допустити, що первісні фалоімітатори можуть виступати предметами фетишизму.

Американський археолог Тімоті Тейлор в інтерв'ю газеті The Times сказав, що подібні речі знаходять часто і по всьому світу. Первісні люди активно використовували секс-пристосування, практикували фетишизм. Підтвердженням цьому можуть бути статуетки венер палеоліту, яких знайдено більше 200 [69].

З появою венер, а найбільш рання з них датується приблизно 35 тисяч років тому, пов'язують початок матріархату. Статуетки з вираженими жіночими геніталіями, часто великими стегнами і грудьми - атрибути соціально складного і збільшеного роду-племені. Число людей зростає, сексуальні відносини розвиваються.

Що стосується перших політеїстичних вірувань і міфологій, то їхня цікавість полягає насамперед у схожості богів з людьми. Перші боги не були



абсолютами чогось одного: добра, зла, здорового розуму або похоті. Їм був притаманний весь спектр людських емоцій і пристрастей. І пристрастям вони приділяли дуже велику увагу.

Давньогрецька релігія не мала єдиної організації і вчення, а складалася з общинних культів різних божеств. Інцест, зоофілія і інші збочення серед грецьких богів вважалися цілком звичайними явищами.

Верховним богом у давньогрецькій міфології вважався громовержець Зевс, у якого згідно з багатьма джерелами, партнерами були не лише дівчата, а й юнаки. Зокрема Айтос, про зв'язок з яким згадується в міфах Криту і Ганімед. Останній - син троянського царя Троса, був настільки прекрасний, що Зевс, що не встоявши перед його красою, перетворившись на орла, викрав юнака і переніс до себе на Олімп. Там він подарував Ганімеду вічну юність і зробив своїм наближеним виночерпієм. Евріпід про це недвозначно писав, що Ганімед живе на Олімпі і ділить ложе з Зевсом [72].

Тим не менш, Зевс перебував і в шлюбі з Герою. Він полюбив Геру, коли та була ще юною дівчиною. І щоб спокусити її Зевсу знову довелося змінювати зовнішність. На цей раз він перетворився в зозулю, яку Гера зловила. Гера народила чоловікові кількох дітей. Але і тут не обійшлося без сюрпризів: Гебу вона народила від латуку (торкнувшись до її листя), Ареса вона також народила без чоловіка, отримавши від німфи Хлориди квітку з Оленських полів. «Минувши подружнє ложе» народила Гефеста в помсту за те, що Зевс одноосібно, без її участі, привів на світ Афіну. Чудовисько Трифона Гера взагалі народила від дотику до землі [76, с.56].

Повелитель водної стихії, брат Зевса і Гери, Посейдон - один з трьох головних богів-олімпійців. Як і личить божеству його рівня, у нього теж було кілька дружин, ще більше коханок і вкрай численне потомство. Згідно міфології, у Посейдона і Медузи Горгони був син на ім'я Хрісаор. Так ось саме від нього, Калліроя (дружина Посейдона), народила велетня Геріона.

Коханок у Посейдона теж було чимало. Як і брат Зевс, він теж часто змінював зовнішність, щоб спокушати дівчат. Ким тільки не був Посейдон в

своїх любовних утіхах: і биком, і конем, і бараном, і навіть дельфіном. У Посейдона був фаворит – хлопець на ім'я Пелоп. Він був сином царя Тантала, який одного разу запропонував свого сина в їжу небожителям. Боги такого дивного дару не оцінили, Пелопа воскресили і з тих пір він жив на Олімпі. Саме там цього дуже красивого юнака і запримітив Посейдон, зробивши своїм коханцем, він подарував хлопцю крилату колісницю, яка могла мчати по морю [73, с.54].

Міфологія Фінікії містить згадку про Аттиса. В енциклопедії «Міфи народів світу» є кілька варіантів його походження. За однією з них Аттис – син якогось фрігійця, нездатний з юності до дітородіння. На честь матері богів засновує він в Лідії священні святкування – оргії, але його вбиває кабан, посланий Зевсом. За іншим переказом, Аттис – син двостатевого божества Агдітис і дочки річки Сангаріос. Він небувалої краси і в нього закохується сама Агдітис, заважаючи одруженню Аттиса з царської дочкою. Аттис впадає в безумство і помирає. Агдітис в каятті просить Зевса зробити тіло Аттиса вічно юним і нетлінним. З його крові виростають весняні квіти і дерева. Так чи інакше, обидві інтерпретації схожі з міфами інших культів смерті-відродження, а тому деяка плутанина можлива. У кожній з версій міфу здійснюється добровільна кастрація, Аттиса, що його або рятує, або карає [71].

Дж. Фрезер докладно описував містерії Аттиса: 22 березня, в день весняного рівнодення, в лісі зрубали сосну (згідно з однією з версій міфу, Аттис здійснив кастрацію і помер під сосною). Дерево приносили в храм Кібели і надавали йому божеські почесті. Потім його стовбур, як труп, перебинтовували вовняними пов'язками ( "плащаниця") і обкладали вінками з фіалок (фіалка – квітка, що виросла із крові Аттиса). До середини стовбура прив'язували статуетку юного бога Аттиса. 23 березня трубили в труби. Наступний день, який мав у римському календарі назва Dies Sanguinis ("Кривавий день"), був центральним днем містерії. Архігалл (первосвященик) розкривав вени на руці, а жерці нижчого рангу приводили себе в стан

екстатичної несамовитості ... Після закінчення цих ритуалів статуетку Аттїса відв'язувати від дерева і ховали в землі. Наставало мовчання і загальна скорбота. І раптом в самий тяжкий момент скорботного мовчання спалахувало світло смолоскипів, і жрець виголошував: "Живий Аттїс, живий!" Могила Аттїса відкривалася і Бог поставав з мертвих.

Що стосується скандинавської міфології, то тут божества також вирізняються сексуальною активністю. Один, батько і прабатько асів, мудрець і шаман, бог війни і перемоги, мав лише одну офіційну дружину - Фрігге, а синів у нього було більше десятка. При тому спільних дітей з Фрігге було всього троє [8, с.105].

Наприклад, відомий багатьом бог грому і бурі Тор був сином Одіна і богині Йорда, яка по суті була просто землею. Страж богів і світового дерева Хеймдалль народився відразу від дев'яти матерів. Причому це не якийсь евфемізм, під дев'ятьма матерями маються на увазі цілком конкретні дев'ять жінок, дочки Егіри і Ран [79, с.45].

Китайська міфологія поєднала в собі найрізноманітніші міфологічних і культурних систем. Найбільший вплив на неї справили даоська і буддистська міфології. Легенда свідчить, що спочатку Ту Ер Шен був звичайною смертною людиною на ім'я Ху Тяньбао. Він з'явився на світ за часів правління імператора з династії Цин. Пристрастю молодого Тяньбао став один з місцевих чиновників, який ніяк не відповідав хлопцю взаємністю. Щоб хоч якось задовольнити свій інтерес, Ху почав підглядати за своїм коханим через отвір у ванній, але його зловили. Зважаючи на те, що гомосексуалізм в стародавньому Китаї піддавався осуду, нещасного закоханого просто забили до смерті. Але боги зглянулися над його почуттями. Вони не тільки воскресили хлопця, але і зробили його своїм колегою. З тих пір Ту Ер Шен став богом гомосексуальних відносин. Ну, а сама одностатева еротика в Китаї обзавелася символом – кроликом [27, с.9].

Гомосексуальність для китайської цивілізації річ добре відома. Однак сам термін появився в Китаї лише в XIX ст., в той час як саме явище існувало

століттями. Тобто до початку XX ст. китайські чоловіки були, по суті, бісексуальними [3]. Ця теза пояснює той факт, чому символом гомосексуальних відносин став кролик. Сюди ж відсилає відомий єрусалимський раввин-кабаліст Давид Басрі, який заявляє, що після смерті гомосексуалісти перетворюються в кроликів. «Гомосексуалісти гірші за тварин. Навіть тварини не роблять того, що творять вони. Ось чому вони перетворюються в кроликів, відомих своєю бісексуальною поведінкою» [15].

Найважливішим аспектом індуїстської міфології є трімурті - божественна тріада складається з Брахми, Вішну і Шиви. Першим з них з'явився Брахма, що виник з золотого яйця. Брахма розполовинив це яйце, зробивши з нижньої половини землю, а з верхньої небо [10]. Далі цікавіше: спочатку безстатевий Брахма силою думки розділив себе надвоє, знайшовши відразу і чоловічу і жіночу іпостасі. Це дозволило йому народити вісьмох синів. Правда тут обійшлося без сексу.

Одного разу дуже давно з пупка могутнього бога Вішну, який комфортно лежав на гігантському змії Шеше і насолоджувався вічним спокоєм серед вод світового океану, виросла квітка лотоса. А в центрі лотоса сидів великий бог Брахма. Помітивши присутність один одного боги почали сперечатися, хто з них створив всесвіт. Кожен наводив аргументи на свою користь, поки поруч з ними у вигляді стовпа яскравого світла не з'явився величезний лінгам - символ бога Шиви. Здивовані Вішну і Брахма вирішили дослідити, де початок і кінець цього величезного лінгама. Брахма перетворився на лебедя і полетів вгору, а Вішну став кабаном і відправився вниз. Їх подорож тривала тисячу років але жоден з них не знайшов ні початку, ні кінця лінгама. Суперечка між богами закінчилася однозначним визнанням переваги Шиви. Таке розповідає нам популярний шіваїстський міф, а культ бога Шиви - шиваїзм і залишається одним з найпопулярніших в сучасній Індії.

Більшість шиваїтів традиційно поклоняється, не так самому богу Шиві, як його лінгаму, тобто дітородному органу, який і є головним втіленням цього славного бога.

Як правило, лінгам має форму стовпа або конуса, зроблений з глини, каменю або дерева. Нижнім кінцем лінгам поєднується з йоні - символом жіночого дітородного органу, що має вигляд трикутної призми або овального каміню.

Одного разу Шива оголений гуляв по лісі і дружини мудреців, побачивши його величезну чоловічу гідність, піддалися спокусі і стали підлещуватися до нього. Розгніваний мудрець Бхригу, чоловік однієї з розпусниць, зі словами «Нехай відторгнеться від тебе предмет їх пристрасті» прокляв його. Прокляття подіяло, але потім всім стало шкода Шиву. Але і Бхригу пожалкував про свої слова і звернувся до богині Парваті з проханням знайти для лінгама Шиви гідне місце. Парваті в індуській міфології - дружина Шиви, закріпила його лінгам в своїй йоні, саме тому традиційно вони завжди постають разом. Обидва символи: лінгам Шиви, і йоні його дружини Парваті відтепер мають не аби яку сакральну цінність для індусів, і є необхідним елементом індійського релігійно-культурного ландшафту.

Залежно від походження розрізняють три види сакральних Лінгама: джайортілінгам, свайямбху, і мануш. Найцікавішим чином виник джайортілінгам - ще один цікавий індійський міф розповідає нам про те, як Шива, захоплений палкою пристрастю, пустився в погоню за чарівною красунею Мохіні, яка як потім виявилось, була одним з втілень бога Вішну. Під час переслідування діви Шива дванадцять разів упустив своє дітородне сім'я, яке впавши на землю, тут же «проявилось світлом» у вигляді маленьких Лінгамів, наділених особливою сакральною силою. У місцях падіння насіння від передгір'я Гімалаїв на півночі і до Рамешварама на півдні - з'явилися великі центри релігійного паломництва з розкішними храмовими комплексами, численними жрецькими і деталізованими ритуальними процедурами.

Всі дванадцять джайортілінгамів мають свої імена: Шрікедаранатх, Шрітріямбакешвар, Шрімаллікарджун та інші. Кожен індус мріє здійснити паломництво до всіх дванадцяти джайортілінгамів.

Словом "свайамбху" позначають ті лінгами, щодо походження, яких немає достовірної інформації, тому вважається що вони виникли самі по собі, дивовижним чином відкрившись для поклоніння. До таких відносять лінгами, які пішли під воду або землю під час якогось стихійного лиха: землетрусу, повені або воєнного лихоліття, тобто сховалися від ворогів, а потім випадково були знайдені. Також це лінгамообразні природні уламками скель, лави, характерні виступи рельєфів і дерев, а також висохлі останки аскетів йогічного культу. З кожним з Лінгамів свайамбху пов'язана ціла розгалужена система місцевих казок і легенд.

Всі інші лінгами відносяться до мануш - людських, тобто рукотворних. Серед них особливо виділяються лінгами з особами богів, висічених по різні боки лінгама. Ці лінгами також ділять згідно зі своїми релігійними функціями: одні відпускають гріхи, інші приносять потомство і так далі.

Взагалі культ фалоса виник в Індії в найдавніші часи. Ще стародавні прибульці арії в своїх найдавніших писаннях - Рігведі помічають, що деякі місцеві аборигени поклоняються так званому шішнадеву (шішна з санскриту - лінгам, дев - бог). Хоча аналогічний культ зустрічався не тільки в Індії, а був широко поширений в передній Азії та Греції.

У сучасній Індії лінгам і йоні, як втілення сексуальної енергії Шиви і Парваті насамперед пов'язані з людською і загальною природною плодovitістю [84].

І ось вже з дітьми Брахми, а також з їх нащадками пов'язані сексуальні розпусти і непристойності. Ось, наприклад, Бхригу міг запросто перетворити великого Шиву в Лінг, тобто в фалос, за те, що той не прийняв його лише тому, що як раз в момент візиту Бхригу займався коханням зі своєю дружиною. Тема інцесту досить поширена в індуїстській міфології. Згадати хоча б дівчину Гаятрі, ще одну дочку Брахми, яку він породив застосувавши

«священний склад». Гаятрі вийшла настільки красивою, що сам Брахма тут же без пам'яті в неї закохався і навіть створив собі чотири особи, щоб завжди бачити кохану. Дівчина, збентежена такою увагою батька, втекла від нього на небо і тоді Брахма вирішив зробити собі п'яту особу, щоб постійно дивитися вгору.

Взагалі індуси, і це відображено в їх міфології, дуже просто і буденно ставилися до сексу і всьому, що з ним пов'язано. Вони не вважали його чимось поганим, гріховним або таємним. Секс був звичайним буденним явищем, таким же як прийом їжі, полювання або пошиття одягу.

Отже, стародавні релігії і міфології були вкрай далекі від нинішніх понять моральності. Може бути саме тому монотеїстичні релігії, що з'явилися пізніше, сповідують зовсім інший, вельми консервативний підхід до інститутів шлюбу та сім'ї.

## 2.2 Секс у світових релігіях: християнство та іслам

Питанням християнської сексуальності займається сексуальна теологія. В рамках цього комплексу дисциплін західні богослови і філософи релігії сперечаються, для чого Бог створив секс і подарував нам можливість відчувати оргазм, які сексуальні практики він вважає прийнятними і навіть бажаними, а які - гріховними і чому ж так наполегливо вимагає цнотливості від деяких своїх послідовників. Сексуальна теологія останнім часом активно обговорюється в західному світі, переважно в протестантських колах, які завжди були більш відкриті до сумнівів і не боялися оскаржувати релігійні догмати і рухатися в ногу з часом.

Сам термін був придуманий Джеймсом Нельсоном в книзі *Embodiment: an Approach to Sexuality and Christian Theology* [23]. в 1979 році: з його допомогою він хотів подолати розрив між консервативною і еротофобною християнською спадщиною та ліберальною, відкритою до сексу сучасною культурою.

Християнство еротофобне. Іншими словами, християнські теологи бояться говорити про секс. До таких висновків прийшла Маргарет Фарлі, сучасна католицька теологиня, яка з'ясувала, що негативне ставлення до сексу дісталось християнству в спадщину від античних і римських філософів, а також перших християнських богословів [30].

Римські стоїки вважали, що сексуальне бажання небезпечне, тому що його важко контролювати. Захоплюючись сексом, ми хочемо керувати тим, що поза нашою владою: бажаємо взаємності, прагнемо подобатися іншому і виглядати сексуально - хоча наша зовнішність все одно з часом змінюється, як би ми не старалися. Стоїки вважали, що секс плутає думки і відволікає від духовного розвитку [92].

Перші християни перейняли цей погляд на секс як на заняття, яке віддаляє нас від Бога. А ще через кілька століть заявили, що секс не тільки потенційно небезпечний, оскільки може бути причиною втрати контролю,



але і сам по своїй природі є зло і гріх - завжди, скрізь і з будь-яким партнером.

Таким поглядам посприяв Аврелій Августин, християнський богослов і філософ IV-V століть, який у своїй автобіографії «Сповідь» чесно зізнався, як складно йому було себе контролювати в юності і як багато сексуальних гріхів він тоді зробив. Цей досвід переконав його: хіть - це Божя кара, а раз будь-який секс починається з цього гріховного бажання (навіть той, що угодний Богу: відбувається між чоловіком і дружиною і веде до народження дитини), то сексуальна природа людини спочатку грішна [41]. Секс - це нагадування від Бога, що ми всього лише люди, що ми оступилися, що ми покарані.

Фарлі впевнена, що навіть ті позитивні погляди на секс, як на продовження роду, що особливо часто проповідували ранні протестанти в XVI-XVII століттях, завжди були під стереотипом «сексуальні бажання небезпечні, їх необхідно контролювати, адже люди не вміють стримуватися». А тому людям потрібен шлюб і ретельно прописані правила сексуального життя чоловіка і дружини - все в цілях контролю, все для того, щоб люди якомога рідше й обережніше займалися цим грішним і небезпечним для душі заняттям.

Середньовічний філософ і теолог Фома Аквінський допускав секс тільки з метою продовження роду [49]. Один з ініціаторів Реформації Мартін Лютер вважав, що сексуальні відносини між чоловіком і дружиною повинні будуватися на основі віри в Бога, а протестантський теолог Карл Барт, що жив в XIX-XX столітті, вже допускав сексуальні відносини - якщо тільки вони знаходяться в гармонії з духовністю. І хоча про секс теологи говорили протягом усього розвитку християнства, на ньому завжди лежала ця негативна тінь гріха [35].

Християнство протягом усього свого розвитку вчило: сексуальні бажання нам до кінця не підвладні. Плоть потрібно втихомирювати і контролювати. Секс допускається тільки для дітонародження. Насолода -

гріх. Не дивно, що християнство сприймається більшістю як консервативна і секс-негативна релігія.

На Заході намагаються руйнувати ці стереотипи і створювати оновлений християнський дискурс про секс. У православній культурі відбувається прямо протилежне: про секс говорять тільки як про гріх.

У країнах, де поширений протестантизм, в останні тридцять років помітно, як радикально змінюються погляди на секс. Елізабет Кларк, дослідниця патристики і рання отців церкви, стверджує, що в самій суті християнства не закладені негативні погляди на секс: «Якщо Бог дав людям статеві органи і сказав першій парі "Плодіться і розмножуйтеся", значить секс і народження дітей не було злом і гріхом. А тому навіть всі побоювання Святих Отців про секс завжди мали спочатку заперечити твердження, що це сам Бог дав нам такі тіла [тобто тіла, що займаються сексом] і такий наказ. Все це стримувало перших християн від того, щоб затвердити обов'язковий аскетизм для всіх і повністю заборонити секс» [19].

Висловлювання про те, що це саме Бог створив наші тіла бажаними сексу і подарував нам можливість їм насолоджуватися, - частий аргумент сучасних секс-позитивних теологів. Всі вони впевнені, що історичний контекст, неправильні тлумачення Біблії і політика, яку церква вела, щоб зміцнити свою чільну роль, призвели до того, що секс до сих пір розглядався в християнстві тільки з однієї - негативної - сторони. І чоловіки, і жінки насолоджуються сексом. І якщо раніше християни розглядали оргазм як спокусу і гріх, то сучасні західні теологи бачать в ньому доказ існування Бога.

Також доволі гострим питанням християнської сексуальності є проблема гомосексуальних стосунків. Однією з найбільших помилок в історії християнства, як вважають сучасні західні теологи, є історія Содому. Навіть ті, хто далекий від християнської віри, переконані: Бог покарав жителів Содому за гріх гомосексуальності.

Однак якщо почитати главу про Содом в Біблії, то бачимо, що там немає жодного слова про гомосексуальність. Бог карає жителів цього міста за негостинність, необґрунтовану жорстокість по відношенню до гостей і за бажання ними скористатись [40].

Безумовно, содом'яни вчинили погано: вони хотіли отримати вигоду із беззахисності чужинців і вчинити над ними наругу. Їм було наважливо якої статі гості. Історія Содому – це історія про жорстокість сильних над слабкими, про несправедливість, про зґвалтування – але не про гомосексуалізм.

Ще однією консервативною і негативно налаштованою релігією є ісламська. У порівнянні з іншими світовими релігіями іслам є більш прогресивним в плані статевої освіти [26], але ні в одній з мусульманських країн статеве виховання не існувало у вигляді окремого предмета навчальної програми - воно було інтегровано в релігійне навчання. Існують кілька аспектів сучасного статевої освіти, які можуть викликати неприйняття з боку мусульман: статеве просвітництво може розглядатися як таке, що суперечить ісламській концепції про сім'ю; деякі матеріали за статевою освітою можуть йти врозріз з мусульманським поняттям про порядність і скромність; прийнятна з точки зору статевої освіти поведінка може вважатися «гріховною» в очах мусульман [20].

Регулятором ісламської сексуальності є ісламська сексуальна юриспруденція, до відання якої належить сім'я [13], шлюб [18] і гігієна [29]. Загалом іслам прихильно ставиться до строгої цнотливості, скромності і конфіденційності відносно будь-яких взаємодій статей, що охоплює галузь життя, більш широку, аніж сексуальна активність, більшою мірою зарезервовану для шлюбу. Цю чутливість до гендерних відмінностей, гендерному усамітненню і скромності поза шлюбом можна побачити в сучасних важливих аспектах ісламу, таких як інтерпретація ісламського одягу і ступені гендерної сегрегації.

В ісламі строгі заборони на позашлюбний секс, а допустимі подружні статеві відносини – звичні теми. Шлюб і спільне життя – дозволені сексуальні відносини, і вони описані в Корані і хадисах як великі джерела близькості. Тим не менш і в цих відносинах існують певні обмеження: наприклад, чоловік не може мати статевих зносин з жінкою під час менструації і після родів у його дружини. Використання протизаплідних засобів допускається для контролю народжуваності, а аборт через чотири місяці після зачаття і гомосексуалізм, строго заборонені.

Скромність підтримується гендерною сегрегацією і ізоляцією, і вона воістину необхідна у взаємодії між представниками одруженої протилежної статі, що називають гаїр-і махрам і в деяких випадках між представниками одної статі, а також незалежно від статі. Дрес-код є частиною цього загального навчання.

В Корані йдеться про скромність, а конфіденційність чоловіків і жінок здебільшого описано в Ан-Нур. Також основи скромності описує і Хадіс. В ньому також підкреслюється, що шлюб є вимогою скромності і розумності. Абдула ібн Масуд сказав: «О молоді люди, будь-хто з вас, хто може дозволити собі оружитися, нехай зробить це, оскільки це знижує зір і охороняє його скромність, а хто не може собі цього дозволити, нехай постить, для нього це буде щитом». – Сахіх аль-Бухарі, 7:62:4, Сахіх Муслім, 1400 [36].

Іслам строго засуджує наготу і публічну наготу. Про це говорить Муавія ібн Хайда: «Я сказав: Посланець Аллаха, від кого ми маємо приховувати наші інтимні частини і кому ми можемо показати? Потім я запитав: «Посланець Аллаха, (що нам робити), якщо люди збираються разом?» Він відповів: «Якщо це у ваших силах, то ніхто не буде дивитись на це, тоді ви маєте постаратись, щоб ніхто не міг дивитись на це». Потім я запитав: «Посланець Аллаха, якщо один з нас наодинці?» Він відповів: «Аллах має більше право ніж люди, проявляйте сором перед ним (соромтеся більше перед Аллахом, ніж перед людьми» - Сунан Абу Дауд, 31:4006 [6]

Абу Хурайра писав: Пророк (мир йому і благословіння) сказав: «Частина ізару (різновид нижньої білизни) (людини), яка висить нижче колін, буде горіти пекельним вогнем». – Сахіх Бухарі: 5787 «Після того, як Мухамед наказав (Коран 24:31) жінкам прикритися, жінки у відповідь розірвали простині (чи верхній одяг), щоб закрити свої обличчя» - Сахіх Бухарі (60:282) [6].

В ісламському суспільстві сексуальні відносини регулюються чіткими релігійними приписами, які заохочують любов і секс в законному шлюбі. Статеві зносини поза шлюбом в ісламі є категорично забороненим і гріховним вчинком і визначається як перелюбство (зина). Що стосується заміжніх пар, то їм заборонено вступати в контакт під час менструації [83], (тут і далі під «сексом» мається на увазі «введення статевого члена в піхву жінки». Вчинення ж будь-яких інших дій з дружиною не підпадає під цю заборону), післяпологових кровотеч (ніфаса), обов'язкового посту в місяць Рамадан (заборона поширюється на світлий час доби), секс в стані іхрама під час хаджу, під час хвороби [34].

Іслам забороняє кровозмішання, гомосексуалізм, лесбійство, зоофілію, педофілію, некрофілію, садомазохізм, груповий і анальний секс, а також мастурбацію [67]. За їх вчинення на мусульман накладаються різні покарання (хадд). Також заборонена крадіжка нареченої, існуюча у деяких мусульманських народів [58].

У шіїтів вважається небажаним займатися сексом в дні священних шіїтських свят (день смерті Мухаммеда, 9-10 місяця мухаррам і т. Д.), під час затемнень Сонця і Місяця, після заходу сонця (до зникнення вечірньої зорі), в кінці місяця за місячним календарем, після настання часу ранкового намазу (до сходу сонця), в першу ніч місяця (крім місяця Рамадан), в ніч в середині місяця, під час землетрусів, повертатися в сторону Кааби, займатися цим голими і дивитися на статевий орган дружини [58]. Використання фалоімітаторів у богословів-шіїтів вважається забороненим.

Крім обов'язкових вказівок, існує ряд бажаних дій (мустахабб), за вчинення яких Мухаммедом була обіцяна нагорода, але той, хто їх не виконає, не несе на собі гріха. Вважається бажаним прикриватися під час сексу, зробити мале (вуду) або повне ритуальне обмивання (гуслі) якщо чоловік хоче повторити статевий акт [58].

На думку Абу Хаміда аль-Газалі, необхідною умовою фізичної близькості має бути спільне досягнення задоволення подружжям. Він вважав, що якщо чоловік, задовольнившись, залишить партнерку незадоволеною, то «це позначиться на ній негативно і таке неспівпадіння викличе охолодження почуттів аж до відрази». Про право жінки на повноцінне задоволення імам аль-Газалі писав наступне: «Чоловік повинен займатися сексом з дружиною мінімум один раз в чотири дні, виходячи з того, що у нього можуть бути чотири дружини. Частоту близькості з дружиною можна збільшувати і зменшувати, згідно її потреби в цьому, виходячи з необхідності забезпечити її подружню вірність. Забезпечення подружньої вірності - обов'язок чоловіка. Якщо він не зможе задовольнити її сексуальні потреби, то це піддасть небезпеці її подружню вірність» [67].

У подружжя-мусульман є ряд обов'язків один перед одним, які були запропоновані самим Мухаммедом. Так, чоловік повинен вступати в статевий акт зі своєю дружиною як мінімум один раз в чотири місяці (тільки якщо чоловік не перебуває в подорожі або в'язниці). Якщо він одружений більш ніж на одній жінці, то він зобов'язаний по-рівному розділяти ночі між подружжям. Якщо у мусульманина, крім дружини, є наложниця, то дружині потрібно приділяти дві ночі, а наложниці - одну.

Отже, персоніфіковані світові релігії – іслам та християнство, – вирізняються доволі чіткою та строгою регламентацією дозволених та заборонених сексуальних статевих зносин. Часто такі заборони мають наслідком застосування санкцій як релігійних, так і правових.

### 2.3 Сексуальні практики у неперсоніфікованих віруваннях

Християнство, іслам, антична міфологія, індуїзм тощо – це персоніфіковані релігії, тобто вірування об'єктом поклоніння яких є вища сила, зосереджена в руках подібного на людину божества чи пантеону божеств. На противагу їм існують неперсоніфіковані вірування, в яких немає культу поклоніння.

Найпоширенішою неперсоніфікованою релігією є буддизм. Сутність вчення буддизму викладено в трьох бесідах Будди. В першій Будда визначає потяг (танха) як причину страждання (дуккха) [24]. Об'єктами такого потягу є: тяга до існування, тяга до небуття і тяга до чуттєвих задоволень (кама). Кама визначається як одна з п'яти перешкод на шляху до джхану відповідно до вчення Будди.

В Сутта Пітаці Будда часто порівнює сексуальне бажання зі стрілами чи дротиками. Таким чином, в Кама Сутра із Сутта Пітака Будда пояснює, що сексуальне бажання є причиною страждання [94].

Далі Будда говорить: і так, завжди уважна людина має уникати чуттєвих бажань. Відпустивши їх, він перейде через повінь, як той, хто отримав човен, досягне дальнього берега.

Під «Повінню» розуміється потік людських страждань. «Дальній берег» - це ніббана, стан в якому немає чуттєвого бажання [66]. Сенса Камасутти в тому, що чуттєве бажання, як і будь-яке інше чуттєве задоволення, приносить страждання. Мирянам Будда радив уникати хоча б сексуальних домагань. Від постійних учнів Будди, посвячених в сан монахів та монахинь, завжди вимагалось строге утримання (так зване брахмачар'я) [59].

Основні заповіді сексу в буддизмі звучать наступним чином: «Я проходжу курс навчання утриманню від поганих вчинків відносно чуттєвості» [59].

З буддистської точки зору, немає нічого унікально злого в сексуальних злочинах чи неудахах. Ті, хто схильний до розвитку комплексу вини відносно

свого сексуального життя, мають розуміти, що невдача в цьому відношенні не більше. Фактично найскладнішою заповіддю є умова утримуватися від всіх форм неправильної мови (яка часто включає в себе недобррозичливі коментарі стосовно реальних чи допустимих сексуальних невдач інших людей).

За виключенням деяких шкіл в Японії та Тибеті, більшість тих, хто віддає перевагу буддизму в якості посвячених монахів та монахинь, також віддають перевагу життю в безшлюбності. Секс розглядається як серйозний монаший проступок. В буддизмі Тхеравади є чотири основних порушення, які мають наслідком вигнання з монашої Сангхи: секс, крадіжка, вбивство і хибна гордість надлюдськими вдосконаленнями. Сексуальні проступки відносно монахів включають також мастурбацію. У випадку монашества повне утримання від сексу розглядається як необхідність для досягнення просвітлення [11].

Найбільш поширеним формулюванням буддистської етики є П'ять заповідей і Восьмирічний шлях, в яких йдеться про те, що неможна ні прив'язуватись до чуттєвих задоволень, ні бажати їх. Ці заповіді приймають форму добровільних особистих зобов'язань, а не божественної вказівки чи настанови. Третя із п'яти заповідей – Утримуватися від здійснення сексуальних проступків. Безшлюбність чи правила брахмачарії відносяться лише до восьми заповідей чи десяти монаших заповідей.

Відповідно до традицій Тхеравади, Будді Гуатамі приписують деякі твердження про природу сексуальних проступків. В «Етиці кожної людини», збірці із чотирьох особливих сутт, складеній і перекладеній Народою Тхерою, сказано, що перелюб – це один із чотирьох аспектів, які мудрі ніколи не оспівують [77, с.876].

Серед буддистів існує багато думок про гомосексуалізм. Буддизм вчить, що чуттєва насолода і бажання в цілому, і сексуальне задоволення зокрема, є перепонами на шляху до просвітлення і уступають видам задоволення, які є невід'ємною частиною практики із джхана. Будда Гуатама



одного разу сказав: «Подібно тому, як дощ руйнує будинок з поганим солом'яним дахом, пристрасть руйнує погано навчений розум» [43].

В деяких пізніх традиціях існують обмеження на секс без участі жіночих статевих органів, хоча в таких ситуаціях, часто існує примус. Консервативні буддистські лідери, такі як Сюань Хуа [12], виступили проти гомосексуалізму. Деякі лідери тибетського буддизму, такі як 14-й Далай-лама, говорили про обмеження відносно того як використовувати свій статевий орган.

В китайській міфології Джутіан Ксунью богиня війни, сексу і довголіття. Вона близька до Сунь (素女), її божественної сестри. Їх імена разом сюаньсу чжидао (玄素之道), означають даоське мистецтво спальні. Більшість книг, що носять ім'я Цзютянь Сюаньньюй, були присвячені війні, але було кілька книг, які були конкретно про секс. Сюанью Цзин (玄女經, «загадкова жінка») і Сюнью Цзин (素女經, «звичайна жінка»), і знайомство з династією Хань, були довідниками в формі діалогу про секс. Тексти з «Сюаньньюй-цзин» частково увійшли до складу «Суню-цзин» часів династії Сунь.

З часів династії Хань з цими довідниками були знайомі лише вищому класу. З іншого боку, за часів династії Хань Ван Чун критикував сексуальні мистецтва як такі, що «не тільки шкодять тілу, а й ущемляють природу чоловіка й жінки». За часів династії Тан і в більш ранні періоди Цзютянь Сюаньньюй часто асоціювався з сексуальним мистецтвом.

Сексуальні практики, яким нібито вчив Цзютянь Сюаньньюй, часто порівнювали з алхімією і фізіологічними процедурами для продовження життя. У «Баопу-цзи» Ге Хуна є уривок, в якому Цзютянь Сюаньньюй говорить Хуанді, що сексуальні техніки «подібні змішанню води і вогню - вони можуть вбити або принести нове життя в залежності від того, чи використовує людина правильні методи».

Туер Шен (кит. 兔儿神 або 兔神), Дух зайця - китайське шеністське або даоське божество, яке управляє любов'ю і сексом між чоловіками. Його ім'я часто в просторіччі перекладається як «Бог кроликів». Храм Вей-Мін в районі Юнхе міста Тайбей на Тайвані присвячений Туер Шен. Щорічно храм відвідують близько 9000 паломників, щоб помолитися про пошук відповідного партнера. У храмі Вей-Мін також проводяться любовні церемонії для одностатевих пар.

Зважаючи на все вищесказане, варто зауважити, що ставлення сексуальності та тілесності у неперсоніфікованих релігіях досить неоднозначним. Так, адже коли в індуїзмі сексуальна енергія сприймається як одна з основних, то представники буддизму закликають до відмови від власної чуттєвості та всього, що є непостійним у світі, а від так приносить страждання.

## Висновки до 2 розділу

Після опрацювання теоретичної частини дослідження, яке було здійснене у першому розділі роботи, постала необхідність звернутися до практичного аспекту проблематики. Таким чином у другому розділі ми репрезентували особливості сексуальних практик на різних етапах релігійного розвитку людства.

Проаналізувавши різні джерела, що зберегли свідчення про свого роду еволюцію сприйняття людиною власної тілесності, можна побачити як секс із суто тваринного інстинкту та необхідного процесу для продовження роду, трансформувався у елемент культури. У цьому контексті цікаво зазначити, що релігія незалежно від своєї форми ( будуть це первісні культи, міфи чи світові релігії, як християнство та іслам) намагається присвоїти сексуальним практикам прагматичності. Зокрема первісні вірування, такі як фетишизм і магія проводили сексуальні ритуали для забезпечення родючості землі та хорошого врожаю. Пізніше такого роду практики втілювалися як у багатьох європейських міфологіях, серед яких слов'янська не виняток. Своєю чергою світові релігії (християнство та іслам) вбачали у сексі можливість створення нового життя та продовження роду людського. З цього приводу варто зауважити, що національна релігія, індуїзм, чи не єдина, що оперувала сексуальною енергією в чистому вигляді. Так, адже в індуїзмі ця енергія є однією із основоположних у створенні світу.

У контексті тематики дослідження важливо, що, незважаючи на те пропагує певна релігійна форма сексуальні практики чи робить їх предметом табу, всі вони співіснують із людською сексуальністю, оскільки остання невід'ємний її елемент.

### **РОЗДІЛ III: СЕКСУАЛЬНА РЕВОЛЮЦІЯ: ЕТИЧНИЙ АСПЕКТ СЕКСУАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ У ХХІ СТОЛІТТІ**

У контексті досліджуваної тематики важливо зазначити, що на рубежі XVIII-XIX ст. науковці, зокрема філософи починають говорити про поняття релігійної психології. Найбільш ґрунтовно про це писав німецький філософ Л. Фейєрбах, який підкреслював, що релігійний об'єкт не перебуває як чуттєвий об'єкт поза людиною, а прихований у ній самій, утаємничений у свідомості людини.. «Нова» філософія, на його думку, на відміну від «старої» (яка вважає сутність людини безтілесною абстракцією), повинна повернутися до людини як такої, що є «чуттєвою істотою» ( «тіло входить в мою сутність, більш того, тіло в повноті свого складу і є моє Я, становить мою сутність») [96, с.76]. Любов між (чоловіком) чоловіком і (жінкою) дружиною для Л. Фейєрбаха - єдина можливість реалізації сутності людини [93]. Така інтеграція духу і тіла йде тільки на користь еротичній любові, наповнюючи її тілесно-чуттєвим змістом. У транскрипції еротичної любові аксіологічне протистояння «дух - тіло» виглядало як «любов - секс». І домінанта першого повністю елімінувати другий (неминучий) компонент любовного почуття. (Секс був «культурно німий», він не мав власної мови, яка визнавалася б суспільством, ставала би засобом соціального спілкування ... Статеві зносини в середині XIX століття, на думку Стівена Керна, було в порівнянні з сексом XX століття «страшно серйозним» і «різко припинялися »...« посткоїтусна перерва була надзвичайно незручна: з відкритими очима, з запаленим світлом партнери були змушені дивитися один на одного або в різні боки, починати говорити або продовжувати переживати подразнююче мовчання») [38]. Згодом в контексті еротичної любові потрібна була вже «специфічна» (більш «предметна») реабілітація тіла - спочатку теоретична, потім - «практична», у вигляді сексуальної революції XX ст. [81].

На практиці реабілітація тіла вилилася в опозицію «тіло - дух». Революція, що розуміється як корінна ломка старих підвалин, в контексті еротичної любові привела в переструктурування любовного почуття на підставі «секс - любов» в аксіологічній логіці класичної філософії.

Загальний вектор будь-якого виду любові (до суспільства постмодерніті) - прагнення через цілісність знайти щось більше, що виходить за межі людського життя, - безсмертя; в цілому це прагнення досягти повноти буття десь за межами людського життя, штучно розсунувши її межі. «Платонічна любов» в повній мірі відповідає цьому запиту, тому домінанта духовного в опозиції «любов - секс» цілком виправдана, як і сам спосіб структурування ідеальної (еротичної) любові по підставі «дух - тіло». Однак і «секс» може бути підставою для центрування навколо нього: цілісність і безсмертя (як повнота буття) через продовження роду. Тут немає необхідності в тонкій рефлексії, у володінні навичками розпізнавання «істинної сутності любові», оскільки для конкретно-образного мислення ця підстава очевидна.

Але також для нього очевидні і підсумки (недоліки) сексуальної революції: «У 60-ті роки такий знеособлений секс став приправою майже до всіх видів масової культури ..." Сексолюція" переносила секс з приватного життя в публічне. Секс проповідувався як найголовніша і найдоступніша радість життя: вона залежить тільки від самої людини, і він може ... до межі наситити нею все своє життя. Але достаток сексу - це його інфляція. Коли його роблять головною цінністю життя, він знецінюється, бо, знаходячи буденність, він втрачає святковість ... » [82, с.278]. Уже з середини 70-х рр. сексуальна революція на Заході пішла на спад.

Говорячи про природу людини, філософія представляє її повноту в тріаді «дух - душа - тіло», що вказує на неявну присутність ще одного компонента еротичної любові, не менш могутнього і більш автономного в порівнянні з любов'ю і сексуальністю. Мова йде про еротизм як про оброблений культурою секс [38].

Еротизм, перебуваючи між любов'ю і сексуальністю, повністю знімає протиріччя між ними, оскільки локально дозволяє не тільки звільнитися від них, але і екстраполюватися за рамки еротичних відносин, стати воістину універсальним, усепроникаючим, самодостатнім феноменом. «Еротизм постмодерніті абсолютно вільний ... Він став вільним символом, здатним бути семіотично з'єднаним практично з необмеженою кількістю значущих образів. Але також і означуваним, готовим бути представленим будь-яким з наявних символів» [38].

Тріада «любов - еротика - секс» в контексті еротичної революції перестає бути актуальною. «У наші дні еротизм набув змісту, який він раніше не міг винести на своїх плечах, але в той же час знайшов нечувані легкість і мінливість»[38]. Експансія еротизму доводиться на вік постмодерніті і пов'язана з появою і поширенням нового антропологічного типу - шукача і колекціонера відчуттів як нового суб'єкта любові; з виникненням нової соціальності - суспільства вражень (переживань, відчуттів) [38]. Людство сьогодні в повній мірі переживає «erotичну революцію» [75]. Ексклюзивність еротизму полягає в тому, що він також націлений на пошук повноти буття, даної відчуттями, але не в майбутньому часі, а в актуальному сьогодні, тут-і-тепер. Підставою для досягнення повноти буття стає переживання найвищої межі відчуттів: узятя в векторі інтенсивної «нескінченності» сексуальна насолода як еталонна, зразкова по відношенню до всіх інших видів насолод.

Суб'єкт еротизму, колекціонер чуттєвих насолод, знаходиться в пастці «відповідності» як «беззмістовного» критерію вимірювання еротичного (і інших (абсорбуючих еротичні переживання) видів) досвіду: відповідати - значить енергійно рухатися вперед, постійно бажати, гостро відчувати, підвищуючи інтенсивність відчуттів, бути, мобільно-легким. Все це дає можливість повного занурення в даний - «поточний момент», міцно відокремлений інтенсивністю переживання як від минулого, так і від майбутнього: «Нова, притаманна постмодерніті версія безсмертя передбачає

життя, яку проживають миттєво і приносить задоволення тут і зараз; вона вже більше не є заручницею безжального і неконтрольованого перебігу часу. Однак досягнення повноти буття за допомогою еротизму ілюзорно: підсумок - «швидке виснаження людських відносин, позбавлення їх близькості і емоційності і, в кінцевому рахунку, згасання бажання в них вступати і підтримувати» [38].

Знаходячи своє відображення в аксіологічно нейтральній тріаді «дух - душа - тіло», еротичне любовне почуття, згідно з О. Пазом, сполучає любов, еротику і секс, які одночасно і не схожі один на одного, і глибоко споріднені. Перебуваючи в безперервній війні за незалежність (і перемагаючи або програючи щоразу в контексті ціннісних домінант культурно-історичних епох), вони, тим не менш, виявляють невідбутний генетичний зв'язок: «над первісним вогнем сексу, запаленим природою задовго до перших кроків людства, піднімається червоне полум'я еротизму, над яким тремтить і тремтить слабке блакитне полум'я любові. Без вогню не було б полум'я, але в червоному і блакитному полум'ї, і навіть в кожному з них окремо, міститься більше, ніж в тому вогні, з якого вони піднімаються ». Вочевидь, сутність еротичного любовного почуття - в самій гармонії трьох компонентів і (одночасно) в обумовленій природою людини непереборній антагоністичності тіла і духу, що змушує людину безперервно вибирати.

На рубежі XXI століття філософське бачення проблеми співвідношення секс-індустрії і моральності набуває все більшої необхідності. У гонитві за «легким» заробітком щодня зростає кількість представників секс-індустрії. У зв'язку з масовим падінням моралі, секс-робота з легкістю сприймається людьми як можливість отримати вигоду зі свого тіла. Специфіка цього «бізнесу» змушує його діячів бути на виду, проте точна кількість комерційних сексуальних працівників невідома, оскільки облік такого роду тіньової економіки об'єктивно складний і складність обліку доповнюється відсутністю досвіду спостережень, а так само латентним характером даного виду діяльності. До того ж, багато представників секс-індустрії вважають за

краще залишатися в тіні своєї діяльності, боячись як громадського осуду, так і правового впливу з боку держави, тому як моральність, будучи Конституційної цінністю, знаходиться під законодавчою охороною.

Моральність являє собою етичну категорію, визначену загальнолюдськими цінностями, що базуються на нормах моралі. Тому поняття моральності вивчає філософська дисципліна - етика (від грец. вдача, звичай, звичка), що є теорією моралі, в якій досліджуються людські відносини, сенс життя, поняття щастя, добра і зла [42, с.556].

Стародавні філософи розглядали етику як практичну філософію, тому як вона прагнула обґрунтувати думки «про належне» у вигляді моральних принципів і норм, у вигляді ідеалів і духовних потреб. Більш широке визначення поняття моральності дає Гаращук С.С., на її думку: «Моральність - це специфічна форма суспільної свідомості, що обумовлюється певним менталітетом і об'єктивованого в конкретно-історичних системах норм діяльності, що представляють собою динамічну сукупність як загальнолюдських, так і особливих норм, що регулюють соціальне життя за допомогою внутрішніх (самооцінка) і зовнішніх (громадська думка) аксіологічних механізмів поведінкового контролю» [45, с. 143].

Сексуальне життя є невід'ємною частиною людського існування, тому моральні норми, регулюючі цей бік відносин, являють собою цінності конкретного суспільства, що включають не тільки правила статевої поведінки людей, а й етичні, естетичні погляди, звичаї, що стосуються питань сексуального життя, іменовані статевої моральністю.

Секс-індустрія являє собою діяльність по виробництву і реалізації товарів і послуг сексуального характеру. В силу своєї затребуваності, секс-бізнес досить швидко стає одним з процвітаючих сегментів економіки, незважаючи на антисоціальний характер, властивий даній діяльності. Секс-індустрія є аморальною діяльністю, в основі якої лежить один з видів відхилених, соціально шкідливих видів поведінки, що забезпечує фонове середовище для криміналу, але, тим не менш, вона щодня приваблює нових



представників, в силу своєї наддохідності. Однак, для кожного історичного періоду характерне власне поняття як моральності в цілому, так і статевої моральності зокрема, що відбиває властиві даному суспільству погляди на межі дозволеного і недозволеного. Чим більш вільним і ліберальним є суспільство, тим вужчим і об'єктивним (менш оціночним) буде визнане в ньому визначення поняття моральності.

Так, на порозі третього тисячоліття в розвитку світової сексуальної культури є глобальні тенденції, які здійснюють плідний вплив в розвитку секс-індустрії і негативний вплив на статеву моральність суспільства:

- «во ім'я демократії» суспільство відмовляється від жорсткої регламентації та уніфікації сексуального життя, віддаючи перевагу над ними плюралізму і толерантність. Сексуально-еротична техніка, мотивація, вікові межі, кількість і навіть стать сексуальних партнерів все частіше визнають приватною справою індивідуального розсуду кожного індивіда або пари;
- останнім часом набуває особливої популярності, легалізація одностатевої любові, зростання політичної та культурної активності сексуальних меншин, що також сприяють цим процесам, висвітлюючи комунікативні та гедоністичні аспекти сексуальності, принципово несвідомих до репродуктивної функції;
- становлення нових норм, зразків сексуальної поведінки і секс-індустрія в цілому, завжди значно відстають від руйнування старих стандартів. Ослаблення сексизму та багатьох традиційних табу розширює індивідуальну свободу і вибірковість тільки в тому випадку, якщо досить висока загальна і сексуальна культура. В іншому випадку, соціальні втрати цього процесу виявляються величезними (епідемія СНІДу, штучне переривання вагітності та інше);

- норми сексуальної поведінки і відповідні моральні установки швидко змінюються. Кожне наступне покоління відрізняється в поглядах і рамках «належної сексуальної поведінки» від попереднього покоління. Вічний конфлікт «батьків і дітей» не втрачає своєї актуальності і в контексті статевої моральності.

Секс-робота є особливим видом діяльності не тільки в силу її правової нелегітимності або конвенційного публічного морального несхвалення, але і безпосередньо в силу специфіки «праці». На наш погляд, можна реконструювати кілька важливих напрямків, за якими секс-робота формується в особливий тип зайнятості.

По-перше, секс-робота визначається через пропозицію сексуальних послуг за власний кошт. При цьому інші типи відносин (романтичні, дружні, любовні) з поля роботи виключаються. При наявності ж постійного партнера, взаємодії в контексті проституції не кваліфікуються жінками як «зрада».

По-друге, секс-роботу характеризує відсутність необхідності первинних інвестицій в професію, використання навичок, які «вже є», що маркує обмін сексу на гроші як «легку» роботу, «легкі», «халявні» гроші. При цьому секс-робота є справою, яку можна «почати» в будь-який момент, тому що все, що для цього потрібно - тіло і сексуальні навички - завжди при тобі

По-третє, організація секс-індустрії в даному сегменті передбачає швидкі гроші, що в свою чергу є перевагою для жінок, залучених до секс-бізнесу, тому що, навіть маючи іншу зайнятість, при терміновій необхідності отримати гроші, можна піти і швидко «заробити». В цьому проявляється «принадність» такої діяльності, її додатковий ресурс.

Таким чином, секс-робота формується через обмін сексуальних навичок на гроші. При цьому легкість конвертації наявних навичок в «професійну» діяльність з отриманням заробітку можна описати як комерціалізацію повсякденних приватних навичок. А це означає, що конституючим елементом секс-роботи стає тіло, яке завжди є і яке завжди

можна швидко обміняти на гроші. Таким чином, секс-робота стає «втіленою» (від слова плоть, тіло) роботою. Відповідно, межі даної роботи будуть пов'язані з тілом і будуть визначатися режимом еквівалентного обміну тілесної роботи за власний кошт.

На підставі комерціалізованого тіла вибудовується тілесний режим, в рамках якого сексуальні взаємодії номінуються як робота, за рамками якого ці типи відносин будуть перевизначатися в щось інше. При цьому, спираючись на аналіз біографічних наративів секс-робітниць, можна реконструювати і виділити два домінуючих елемента, два полюси тілесного режиму, які, з одного боку, є структурними елементами для даної зайнятості, з іншого - визначають її межі. Ці полюси - задоволення і насильство.

Ймовірно, в найзагальнішому сенсі можна говорити про те, що задоволення і біль є онтологічними полюсами людського існування. Але в даному контексті ми говоримо про фізичні, вітальні, тілесні феномени задоволення і насильства, які, незважаючи на всю їх «базисність», зовсім не є обов'язковими елементами трудової діяльності людей. І саме тілесний характер секс-роботи одночасно і формує даний континуум і має в своєму розпорядженні проституцію всередині нього, задаючи її межі як «роботи» і «не роботи». Почнемо з обговорення полюса «задоволення».

Фінська дослідниця Анна Контула говорить про те, що основні типи дебатів про секс-роботу формуються навколо міфу про те, що приватний секс жінці приємний, в той час як комерційний – ні [16].

У своєму дослідженні фінського секс-бізнесу вона показує те, що існує безліч різноманітних видів задоволення (тілесних, емоційних), які відчують жінки-повії. Сексуальне, фізичне задоволення є структурним елементом даної зайнятості, одним з «умов» знаходження в професії, і певна ступінь задоволення очікується від взаємодії в рамках даної зайнятості:

Наявність задоволення від інвестицій тілесних навичок відрізняє даний вид зайнятості від іншої «важкої» фізичної праці або праці, сполученої з використанням наявних навичок, наприклад, в роботі домробітницею,

доглядальницею або прибиральницею. Однак при інтенсифікації задоволення від попередньої або передбачуваної взаємодії може відбуватися перевизначення початкових домовленостей: надання великих послуг за ту ж плату, зменшення плати, відмова від отримання грошей. При цьому дані перевизначення будуть описуватися через особисті симпатії і відносини:

Іншими словами обмін сексу на гроші може перевизначатися як «дар» і переводитися в простір особистих відносин, не пов'язаних з комерційним обміном. В контексті задоволення гроші можуть відійти на другий план, і сексуальна взаємодія вийде за рамки роботи. Таким чином, тілесне задоволення є кордоном функціонування проституції як роботи: з одного боку, певна частка задоволення передбачається і включена в роботу, з іншого - інтенсифікація задоволення може сприяти перевизначенню ситуації і виведенню даного конкретної взаємодії з ринкових відносин в простір «безкорисливих» інтимних відносин.

Протилежним полюсом в тілесному режимі секс-роботи є насильство. Воно також структурно включено в даний тип діяльності, представляючи собою професійний ризик. Як і у випадку з задоволенням, ризик в секс-роботі представляють собою континуум, де для різних типів зайнятості, для різних просторів (вулиця, будинок, телефонні послуги) актуальні ті або інші небезпеки і проблеми [25]. Тому з самого початку є правила і техніки, які дозволяють мінімізувати, потенційно контролювати можливі ризики.

Разом з тим певні форми насильства спочатку можуть бути обумовлені і включені в секс-послуги, тобто існують форми допустимого насильства в сексуальній взаємодії. Такі види насильства припускають добровільність, домовленість, відносну безпеку і еквівалентність оплати. Саме допустимість добровільного насильства відрізняє секс-роботу від інших видів професійної діяльності, пов'язаних з вітальними ризиками.

Таким чином, робота по мінімізації непередбачених ризиків тілесного насильства, можливість обумовленого допустимого тілесного сексуального насильства є важливою складовою даного типу зайнятості, що відрізняє його

від інших видів зайнятості. Однак насильство, як і задоволення, виступає елементом, який, з одного боку, включений в діяльність, з іншого - буде визначати межі сексуальної взаємодії як простору роботи. Перевищення допустимого рівня обумовленої заздалегідь агресії або несподівана, непередбачувана агресія перекваліфікують ситуації секс-роботи з «роботи» на насильство, мова йде про погрози зґвалтування. Взаємодія перестає функціонувати як ситуація обміну, гроші перестають бути еквівалентом (навіть коли кажуть, що заплата більше), ситуація стає екстремальною ситуацією виживання

Таким чином, тілесна безпека і тілесне насильство стають межою, визначальною еквівалентність обміну сексу на гроші, і перевищення допустимого рівня насильства визначає заняття проституцією як «не роботу».

Конституючим елементом секс-роботи є тіло, яке (на даному рівні бізнесу) без додаткових інвестицій може бути конвертовано в заробіток. Комерціалізація тіла, включаючи коммодіфікацію щоденних приватних інтимних навичок, дозволяє секс-роботі функціонувати як швидка, «легка» і, відповідно, ресурсна сфера діяльності/отримання грошей. Йдеться про тілесну роботу, що задає її відмінності та специфічність від інших видів професійної діяльності. І саме тілесний режим виробляє і визначає її межі, відрізняючи роботу від інших типів взаємодії. При цьому межі не встановлені однозначно, а лише намічені.

Рухливість кордонів «роботи» і «не роботи» в сексуальній взаємодії, можливість ситуативних перевизначень пов'язана як з неформальним характером даної, так і з тілесним характером (тілесним режимом) роботи. Саме тілесні ефекти/афекти - полюса «задоволення - насильство» - визначатимуть допустимість і еквівалентність обміну сексуальних навичок на гроші, таким чином, дозволяючи визначати і перевизначати дану ситуацію як роботу, особисті стосунки або насильство/зґвалтування. Включення в аналіз феномена проституції категорії тілесних режимів, структурують взаємодію і відтворюють соціальні ієрархії, сприяє осмисленню секс-роботи

в більш широкому контексті сучасного соціального порядку, заснованого на біополітиці тіл, з їх примусом і регламентацією. Більше того, такий підхід дає можливість перевизначати коло проблем і питань в рамках соціальної політики держави: з дискусії про «моральне руйнування» суспільства на вирішення проблем і запитів людей.

Від так, сексуальна революція має наслідком спрощення ставлення до занять проституцією та відхід від середньовічних релігійних поглядів на секс-індустрію як грішну та низьку діяльність. Прогресивним аспектом є також позитивні зрушення в сторону правової регламентації секс-індустрії в світі.

Ще одним здобутком новітньої сексуальної етичності є актуалізація питання сексуального життя людей старшого віку. Людська еволюція та сьогодення прогресивність дозволяють дивитися на секс через призму гедонізму і відійти від первісно-примітивного розуміння «продовження роду».

Дослідження сексуальності літніх, проведені в країнах Європи і США показують, що проблеми зі здоров'ям, хронічні захворювання, прийом медикаментів згадуються літніми людьми, як найбільш часта причина зниження їх сексуальної активності. Проблеми зі здоров'ям сприймаються людьми похилого віку як природні умови старіння, обставини, з якими постійно живуть, і вони не готові пояснювати зміни в своєму житті проблемами зі здоров'ям [28].

Тим не менш, значно частіше бар'єрами для інтимних взаємин стає сприйняття свого старіючого тіла в контексті стереотипу, що для сексу треба відповідати канонам краси, що секс існує тільки для молодих і привабливих. Жінка боїться критики з боку партнера, потребує підтримки і схвалення.

У своєму ставленні до сексу літні люди схожі на підлітків, які ще не почали сексуальне життя. Причина також знаходиться в тому значенні, яке літні люди надають інтимних стосунків Чоловіки часто відзначають, що після сексуальної близькості часто відчують погіршення стану здоров'я. Але вони також сприймають це швидше, як вікову норму, ніж обмеження,

яке накладає стан здоров'я на сексуальне життя. В даному випадку можливість вести активне сексуальне життя важливіше самопочуття. Він стверджує, що скоріше готовий пожертвувати здоров'ям, ніж відмовитися від сексуальної активності.

Вітчизняні демографи і дослідники здоров'я відзначають, що для чоловіків властиве зневажливе ставлення до свого здоров'я. Здоров'я для них - це в певному сенсі розмінна монета, якою вони платять за різні задоволення. Сексуальна активність, здатність до сексуальної близькості входить до переліку того, заради чого можна ризикувати здоров'ям.

Дослідження виявило й такі випадки, коли стан здоров'я дійсно серйозно обмежує або виключає сексуальну активність, принаймні, на деякий час. В ситуації, коли здоров'я обмежує сексуальну активність, подружжя інтуїтивно знаходять інтимні практики, які приносять позитивні емоції. В даному випадку хвороба не оцінюється як проблема, яка знижує якість життя. Це умови, в яких стали можливі нові емоції, нові переживання. Ці емоції сприймаються як більш важливі, ніж здатність до фізичної близькості.

Для літніх людей сексуальна активність набагато сильніше пов'язана з наявністю любовних, романтичних відносин, ніж для людей молодого та середнього віку. Саме відсутність відносин, відсутність почуттів найчастіше визначається як причина відмови від сексуальної активності.

Для молодих людей і людей середнього віку причини для того, щоб займатися сексом, дуже різноманітні. Любов в цьому списку - тільки одна з причин. В літньому віці можливість проявити і показати любов - це можливість зробити приємність. Незважаючи на те, що здоров'я є важливим фактором сексуальної активності, літні люди не розглядають його як істотне обмеження свого сексуального життя. Вони замінюють сексуальні практики на іншого роду інтимні і тактильні практики, що супроводжуються великою емоційністю. Тут існує готовність терпіти деякі проблеми зі здоров'ям, але не відмовлятися від інтимної близькості: для сексуальності знаходять нові смисли і починають нову сексуальне життя на черговому етапі життєвого

циклу. Стан здоров'я при цьому розглядається як якась структурна умова, важлива, але не визначаюча якість інтимного життя.

На пізній стадії життєвого циклу сексуальна активність людей зберігається, хоча змінює форми, смисли і значення. Зниження здатності до проникаючого сексу тягне за собою інтерес до інших форм інтимності і тактильності, але в той же час часто призводить до конфліктів з партнером. У літньому віці сексуальна близькість набуває нового значення, наприклад, розуміється як спосіб продемонструвати свої почуття, спровокувати позитивні емоції у партнера, надати підтримку. Саме відсутність любові, а не проблеми зі здоров'ям, найчастіше називаються найчастіше як причина відмови від сексуальних відносин. Нездатність зрозуміти ці зміни, звикнути до нових форм сексуальності, небажання обговорювати і шукати нові смисли відносин призводить до самотності, відмови від відносин і ексклюзивності.

Гендерні відмінності в сексуальності літніх людей відтворюють сексизм. Так, існуюче поборжливє ставлення до сексуальних зв'язків літніх чоловіків з жінками, які значно молодших за них, при засудженні таких відносин з боку літніх жінок. Суспільство формує для літніх жінок образ бабусі - модель, яка виключає сексуальність. А на протигагу цій моделі пропонується образ жінки без віку, яка його приховує і витрачає ресурси на підтримку молодості. Літній вік розуміється як вік, в якому відсутні секс і інтимність. Це конструювання відбувається за допомогою організації інфраструктури, була пристосована до потреб літніх людей, за допомогою соціального контролю і обмеження особистого простору.

Важливим інститутом соціального контролю над сексуальною поведінкою літніх є сім'я, де дорослі діти приписують собі право приймати рішення за літніх батьків, в тому числі чи потрібні їм відносини з новими партнерами. Таке розуміння похилого віку дискримінує літніх, тобто призводить до ейджизму. Ейджизм проявляється у багатьох соціальних сферах: дискримінація на ринку праці, нерозвиненість інфраструктури дозвілля, відсутність якісної інституалізації турботи, обмеження соціального



громадянства. Конструювання похилого віку через механізми контролю над сексуальністю і відмова в праві на сексуальну активність - це теж прояв ейджизму [57].

Також в переліку актуальних питань/проблем новітньої сексуальної етичності не можемо не згадати про підліткову вагітність та стрімке зростання кількості переривання вагітності.

Ріст абортів зумовлений двоїстим характером проблеми нової сексуальності: з одного боку підлітки доволі обізнані щоб знати що таке «секс» і розуміти про задоволення, які можна отримати, а з іншого – недостатньо обізнані в питаннях наслідків такого роду зв'язку.

Безперечно, головними противниками абортів і контрацепції можна вважати авраамічні релігії. За правилами Римо-католицької церкви, жінку, яка перервала вагітність, автоматично відлучали від причастя. Правда в 2016 році папа римський Франциск дозволив всім священикам відпускати цей «гріх» і повертати жінку в лоно церкви (до цього таке право мали тільки високопоставлені клірики). Та і взагалі Римо-католицька церква століттями відстоювала відмову від будь-якого виду контрацепції. «Тільки в останні роки намітилося пом'якшення щодо презервативів, Католицька церква закриває на це очі, хоча формально все ще засуджує. А пов'язано це з тим, що в католицьких регіонах Африки стала рости епідемія СНІДу », - каже Костянтин Михайлов [65].

Більше того, якщо вже стоїть питання вагітності, то значить говоримо про незахищені сексуальні контакти, а відтак тут слід згадати і про поширення венеричних захворювань. До того ж, сучасна вседозволеність присутня не лише у питаннях сексуальних контактів, а й у повсякденному житті, що дозволяє говорити ще й про слабкий генофонд майбутнього покоління (в контексті поширеності алкоголю, паління, наркоманії та іншого виду залежностей).

Увага, що приділяється органами молодіжної політики профілактиці венеричних захворювань, цілком обґрунтована. Фахівці вказують, що

середній вік початку статевого життя становить 16 років. Близько 35% дівчаток починають статеве життя в 14-15 років. Серед учнів середньо-професійних навчальних закладів майже 50%, а серед учнів 10-11-х класів близько 10% ведуть регулярне статеве життя. Близько 70% з них не мають постійного статевого партнера. Медики попереджають: при наявності більше п'яти сексуальних партнерів (за життя!), Навіть в разі відсутності випадків зараження ПСШ (інфекцій, що передаються статевим шляхом), жінці гарантовано хронічне запалення статевих органів.

Високий рівень захворюваності молоді цією групою хвороб, а також інші гострі наслідки «небезпечного» сексу - зростання числа абортів, небажаних вагітностей, випадків залишення новонароджених дітей дозволяють оцінювати ситуацію в сфері міжстатевих відносин молоді як небезпечну і навіть кризову.

У країнах, де поширений протестантизм, в останні тридцять років помітно, як радикально змінюються погляди на секс. Елізабет Кларк, дослідниця патристики і рання отців церкви, стверджує, що в самій суті християнства не закладені негативні погляди на секс:

«Якщо Бог дав людям статеві органи і сказав першій парі "Плодіться і розмножуйтеся", значить секс і народження дітей не було злом і гріхом. А тому навіть всі побоювання Святих Отців про секс завжди мали спочатку заперечити твердження, що це сам Бог дав нам такі тіла [тобто тіла, що займаються сексом] і такий наказ. Все це стримувало перших християн від того, щоб затвердити обов'язковий аскетизм для всіх і повністю заборонити секс».

Висловлювання про те, що це саме Бог створив наші тіла бажаними сексу і подарував нам можливість ним насолоджуватися, - частий аргумент сучасних секс-позитивних теологів.

Всі вони впевнені, що історичний контекст, неправильні тлумачення Біблії і політика, яку церква вела, щоб зміцнити свою чільну роль, призвели

до того, що секс до сих пір розглядався в християнстві тільки з однієї - негативної - сторони.

Але як і будь-яке явище, він багатогранний і не терпить однозначних трактувань. А тому так важливо нарешті поглянути на секс і християнство з іншого, позитивної, сторони. Іноді навіть йдучи в крайності, епатуючи і шокуючи, як це зараз роблять на Заході.

І чоловіки, і жінки насолоджуються сексом. І якщо раніше християни розглядали оргазм як спокусу і гріх, то сучасні західні теологи бачать в ньому доказ існування Бога.

У науці немає однозначної відповіді на питання, чому і як еволюція нагородила жінок оргазмом. На відміну від чоловічого жіночий оргазм не служить конкретній меті в процесі зачаття.

Але, може, він потрібен для того, щоб жінки хотіли займатися сексом з чоловіками? Філософ науки Елізабет Ллойд стверджує, що це не так: статистично жінки рідко відчують оргазм від гетеросексуального проникаючого акту. Крім того, під час мастурбації жінки набагато швидше і з меншими зусиллями досягають оргазму, ніж при проникаючому сексі з партнером. Такий стан речей видається дуже необдуманим рішенням: якби еволюція «хотіла», щоб жіночий оргазм служив тільки цілям розмноження і як свого роду «рекламна акція» для проникаючого сексу з партнером - він працював би якось інакше.

«З точки зору еволюції жіночий оргазм марний? Навряд. Він - доказ нашої духовної, кармічної, небесної еволюції, і, якщо ми забудемо про це, ми втратимо щось важливе».

Марк Морфард, Роланд Каро і інші сучасні протестантські теологи вважають, що відповіддю для еволюційної загадки про жіночий оргазм може бути Бог. Так, Каро довів, що одні й ті ж ділянки мозку активні і під час оргазму, і під час релігійного екстазу.

Віруючі схильні описувати свої містичні переживання такими ж словами, як якщо б вони описували оргазм. Зв'язок між сексуальним і

релігійним задоволенням виник не випадково: оргазм, можливо, був попередником або більш примітивним варіантом всіх містичних дослідів.

А той факт, що люди зробили таку духовну еволюцію (від оргазму до релігійного екстазу) лише підтверджує, що Бог є - і це він нагородив нас такою можливістю [85].

Що стосується взаємодії нової сексуальності з релігіями, то можемо відзначити, що остання теж не стоїть на місці.

Нове тисячоліття ознаменувалося утворенням нових вірувань, культів та формуванням неорелігій. В своїх працях критики культів вказують на те, що керівники деструктивних культів часто є особистостями психопатичного складу зі схильністю до домінування і психологічного насилля. На думку більшості критиків, лідери культів мають матеріальну чи політичну зацікавленість у підпорядкуванні великої кількості людей і використовують такі методи впливу на своїх послідовників як «промивання мозку», наркотики, секс, групові «збори», позбавлення вільного часу, обмеження зовнішніх контактів тощо [51].

Яскравим прикладом такої неосекти є Ашрам Шамбали – окультна тоталітарна релігійна секта, створена в 199 р. в Новосибірську Константином Руднєвим [74]. Ідеологічною основою вчення даної групи є автобіографічна книга засновника «Шлях дурня» написана ним під псевдонімом «Рулон» і «Сотіліан Секориський». Викладене в книзі вчення в скандально-непристойній формі висміює ідеї сім'ї, народження і виховання дітей, освіти і роботи, восхваляється підкорення adeptів («садхаків») лідеру групи. Пропагуються хаотичні статеві зносини і постійні «сексуальні практики» («тантра-практики»), якими слід займатися виключно з молодими та красивими дівчатами [53].

Над adeptами секти здійснювали також знущання – припалювали шкіру сигаретами, надрізали тіло. За особливо важкі проступки катували шляхом сексуальних принижень: групові зґвалтування, прилюдна мастурбація, гомосексуальні та лесбійські статеві акти. Також adeptів

змушували вступати в зносини з тваринами, наприклад, з собаками. Все це називалось «тантричними ритуалами для посвячених» і записувалось на камеру [1].

Жінок в секту заманювали обіцянками «звільнити їх приховану сексуальну енергію» і навчитися «спокушати партнера». Після сплати певної суми грошей «лакшмі» (так в секті називали «гейш») проходили короткий курс лекцій «про добро і зло», а також про «силу жіночності». В якості випускного «іспиту» «школи» жінкам пропонувалось зайнятися груповим сексом і вступити в зносини з тваринами, що на жаргоні секти називалось «тантра-йогою». Тих, хто краще за всіх оволодів цим «мистецтвом» очікувала подорож на Алтай та зустріч з високопоставленою «жрицею ашрама» Амрітою і вічний пошук «шамбали» [44].

Подібна практика існує також і в ісламському світі. В 90-х роках попереднього століття в Туреччині громадянин Октар Аднан. Люди, що входили до цієї секти розповідали, що там практикуються оргії, примушування жінок та юних дівчат до сексу; все це найчастіше записувалося на камеру, розповідали вони, і застосовувалося для шантажу та вимагань.

Незважаючи на те, що Октар написав книги про іслам і веде на власному каналі ток-шоу про релігійні питання, публіка звикла бачити його завжди в оточенні щонайменше п'яти, а іноді й 10-20 дівчат з декольте і крикливим макіяжем, яких він називав «мої кошенята» [56].

Ще одним яскравим прикладом застосування сексуальних практик у релігії може стати секта «Орден шляху». Історія Ордену сягає корінням ще початку 2000-х, коли його майбутня засновниця Гайва Тихомирова почала давати платні психологічні консультації. Поступово спектр послуг ріс, одночасно з цінками, а віровчення зміцнювалось та розширялось. У засновниці з'являлось все більше помічників, найбільш вірними серед яких стали син, донька та коханка.

В Ордені панувала доволі любовна атмосфера. Лідери пропагували одностатеве кохання, груповий секс та групові шлюби, заохочували випадків зв'язки серед членів групи. І сама «магістр», і її діти, за словами колишніх адептів, пишаються своєю бісексуальністю [86].

Цікавим прикладом «релігійної сексуальності» є також секта «Діти Бога». Ця секта - одна з найбільш збочених, які існували в ХХ столітті. Її прихильниками стали близько 13 тисяч людей по всьому світу, а головні ідеї ґрунтувалися на сексі і педофілії. Світ жахнувся, коли дізнався, які кошмари творилися за закритими дверима громад «Дітей Бога». А ті, кому вдалося вирватися звідти, з болем згадують своє жахливе дитинство.

Культ «Діти Бога» був заснований в 1968 році Девідом Брандтом Бергом (David Brandt Berg) в Каліфорнії. Він розрісся до 130 громад по всьому світу, в яких проживали близько 13 тисяч осіб. Лідер секти переконував своїх послідовників, що скоро настане кінець світу, і вчив, що секс - шлях до Бога, а смерть - «остаточний оргазм».

Жінки повинні були беззаперечно віддаватися чоловікам, які хотіли сексу з ними, а дівчатка ставилися до списку, який розподіляв їх між чоловіками, починаючи з 12 років. Хлопчиків ґвалтували з чотирирічного віку.

Навіть власний син Берга, Рікі Родрігес (Ricky Rodriguez), виховувався групою нянечок, яких закликали до розпусних дій по відношенню до дітей майже з самого народження. Крім того, дітей тут карали, били, морили голодом і змушували працювати до знемоги в строгих тюремних таборах.

У таборі в Колорадо дітей вчили показувати непохитну прихильність Бергу, якого вони називали «Батько Девід». Їм говорили, що всі дорослі члени громади відтепер є їх батьками. Хлопцям не дозволяли відвідувати школу. Замість цього Берг вчив їх сексу.

До створення культу Девід Берг був батьком чотирьох дітей, його виключили зі звичайної церкви. Він був одержимий сексом і говорив, що

диявол ненавидить інтимний зв'язок, а Бог його любить. Лідер вчив членів секти, щоб ті мастурбували і уявляли, нібито займаються сексом з Ісусом.

Жінки (заміжні й незаміжні) повинні були віддаватися будь-якому чоловіку, який цього хотів. Не можна було користуватися протизаплідними засобами. Найкрасивіших представниць секти змушували займатися проституцією і заробляти гроші, задовольняючи впливових і багатих чоловіків.

Спочатку вільний секс був обмежений і існував тільки в середовищі дорослих. Але після народження прийомного сина Берга, Рікі Родрігеса, в 1975 році культ перетворився на суцільний кошмар. Хлопчик народився від коханки лідера, Карен Зерб (Karen Zerby), і з пелюшок став об'єктом сексуальних експериментів. Його оточували нянечки, яким була дана інструкція ввести немовляти в світ сексу.

У 1982 році, коли Родрігесу виповнилося сім років, процес його збоченого виховання був записаний в ілюстровану книгу під назвою «Історія Девідіто» (The Story of Davidito). У ній розміщувалися картинки розбещення хлопчика, і вона розійшлася по громадам по всьому світу. Головним керівництвом життя в громаді був так званий «Закон любові», складений самим Девідом Бергом. У ньому було зазначено, що кожен може займатися сексом, незалежно від віку.

Тим не менш, лібералізація статевої та сексуальної моралі відбувається не лише у новоутворених культах та релігіях і не завжди вирізняється негативними конотаціями. Зміщення акцентів відбувається і у давно відомих віруваннях.

Порядок життя впродовж тисячоліть визначався перш за все релігією та церквою. В західному світі довгий час домінував католицизм, відомий своєю строгістю. Наприклад, церква освятила і через інквізицію здійснювала жорстокі покарання за порушення подружніх обов'язків, а також за нетрадиційний секс.

Західні закони та моральні кодекси беруть свій початок в іудейсько-християнській традиції, переважно в законах іудейських племен, записаних у Старому завіті. Ця традиція визнавала лиш ті статеві відносини, які необхідні для продовження роду і існують в межах шлюбу. Звідси – заборони, строгості, лицемірство, ханжество, розчарування, неврози. Тому можна вважати, що розглянута революція стала реакцією на століття пуританського подавлення сексуальної свободи.

В XX столітті, як відомо, вплив релігійної сфери в західному світі значно послабився. Звісно, в європейських країнах, в США бути віруючим – майже норма. Однак сучасна людина не дозволяє релігії та церкві бути надміру обтяжливими [87].

Сьогодні ж вагомою сторінкою християнської історії стала недавня заява Папи римського. Так, Папа Франциск заявив, що сучасна католицька церква не засуджує отримання задоволення від сексу, а неправильні трактування цього в минулому завдали великої шкоди. «Задоволення виходить безпосередньо від бога, воно не католицьке, не християнське чи чие-небудь ще, воно просто божественне», - повідомив Папа. Він уточнив, що католицька церква завжди засуджувала «нелюдське, грубе, пошле» задоволення, але приймала «просте і моральне».

Понтифік пояснив, що сексуальне задоволення потрібне для того, щоб робити любов більш красивою і гарантувати збереження людського роду. Мораль, яка заперечує задоволення впринципі, на думку Папи, є «надмірною». Він визнав, що раніше подібний погляд існував і в церкві як неправильна інтерпретація християнського послання.

Лібералізація статевої моралі відбувається переважно в країнах Заходу, але і вони не виголошують єдину однорідну позицію з цього питання. Тим не менш, прихильники протилежної ідеології визнають західні тенденції як духовну кризу і руйнування моральних основ. Реакцією на таке «повалення моралі» є розширення території поширення радикального ісламу, в якому встановлені релігійні норми з жорсткими санкціями за їх порушення.



На противагу Європі та США, в яких ліберальні цінності щодня набирають нових обертів, в ряді країн решти світу спостерігається протилежна тенденція. Індія в грудні 2013 року встановила кримінальну відповідальність за гомосексуалізм. Гамбія прийняла закон про довічне ув'язнення для гомосексуалістів. В Малайзії содомія чи «непристойності, здійснені з іншою особою чоловічої статі», караються покаранням до 20 років позбавлення волі чи штрафом.

Узагальнені дані свідчать, що з країн-членів ООН в 2014 році в 78 країнах збереглась правова оцінка одностатевих контактів як протизаконна, при цьому в п'яти країнах (Іран, Ємен, Мавританія, Саудівська Аравія, Судан), а також в деяких регіонах Нігерії і Сомалі каралися смертною карою. Через рік число країн, що не визнають правомірність таких контактів, скоротилось до 75. В 2015 р., таким чином, із країн-членів ООН лише 39% складали країни, в законодавстві яких існує заборона на одностатеві зносини [95].

Також існує тенденція до сексуальної контрреволюції.. Вона йде як з боку ультраконсервативних рухів, типу ультраправих чи релігійно-фундаменталістських, так і з боку феміністок третьої хвилі. Останні закликають до заборони проституції, обмеженню проявів жіночої сексуальності (так звана «сексуальна об'єктивізація»), а також до фактичної заборони на флірт чи прояви чоловічої уваги (наприклад, компліменти чи дотики можуть трактуватися як домагання) [88].

В цілому релігійні заборони з роками стали грати все меншу роль в сексуальному житті. Конфесії лібералізуються, намагаючись бути більш сучасними. Наприклад, в іудаїзмі немає єдиної думки щодо контрацепції, але її допустимість вже не обговорюється, говорить Борух Горін: вже утвердився загальний принцип, згідно з яким здоров'я матері вважається важливішим за народження дитини. А в деяких протестантських громадах гомосексуальність стає настільки прийнятною, що священнослужителі з ЛГБТ-спільноти зустрічаються все частіше. Отже, сексуальна революція у XXI столітті мають

наслідком поглиблення широкого спектру проблем як ідеологічного, так і фактичного характеру, вирішення яких можливе лише при подальшому розвитку сексуальної освіти.

### **Висновки до розділу 3**

Завершальний розділ дослідження був покликаний продемонструвати ті зміни, які склалися соціокультурному устрої суспільства та привів аспект сексуальності до того стану, в якому він є зараз. Насамперед у цьому контексті варто говорити про те, що на рубежі XVIII – XIX століття у культурфілософії все більше говорять про тіло та тілесність, як невід’ємну частину особистості. Однією з причин такої трансформації стало явище секуляризації. В результаті цього всі сфери суспільного життя звільнилися від релігійного світогляду та впливу церкви. Так, адже протягом кількох попередніх століть саме релігія диктувала людині, як їй себе поводити в суспільстві, особливо це стосувалося сексуального аспекту.

Як зазначалося в дослідженні, згідно з християнською традицією секс був допустимий лише як необхідність продовження роду й існує лише у межах шлюбу.. Звідси — заборони, суворості, лицемірство, ханжество, розчарування, неврози. Тому можна вважати, що революція, про яку йдеться, стала реакцією на століття пуританського придушення сексуальної свободи.

У цьому контексті важливо зазначити, що релігія своєю чергою змінила своє ставлення до сексуальних практик. Так, дедалі частіше очільники релігійних організацій говорять про те, що насолода від сексу передбачена Богом. Така тенденція свідчить про те, що релігія приймає умови, які диктує час.

## ВИСНОВКИ

В ході дослідження було виконано поставлені завдання. Можемо сформулювати наступні висновки:

1. Проведене дослідження дозволяє вкотре переконатися в глибині категорій «еротизм» та «сексуальність», які є предметами дослідження не лише філософії, а й психології та релігієзнавства. Також дані категорії тісно співіснують з біологією, етикою, естетикою та рядом інших наукових галузей. Питання про природу еросу і еротизму, визначенні його онтологічного статусу, його гносеологічних функцій є одним з актуальних і важливих питань в області пізнання людського буття в західноєвропейській філософській думці. Її суперечливість пов'язана була з тим, що для Європи був більш характерним саме раціоналістичний погляд на проблему еросу, незважаючи на те, що сам ерос не раціональний, він стихійний, безрозсудний.

2. Стародавні релігії і міфології були вкрай далекі від нинішніх понять моральності. Може бути саме тому монотеїстичні релігії, що з'явилися пізніше, сповідують зовсім інший, вельми консервативний підхід до інститутів шлюбу та сім'ї.

Персоніфіковані світові релігії – іслам та християнство,- вирізняються доволі чіткою та строгою регламентацією дозволених та заборонених сексуальних статевих зносин. Часто такі заборони мають наслідком застосування санкцій як релігійних, так і правових.

Перші християни перейняли погляд на секс як на заняття, яке віддаляє нас від Бога. А ще через кілька століть заявили, що секс не тільки потенційно небезпечний, оскільки може бути причиною втрати контролю, але і сам по своїй природі є зло і гріх - завжди, скрізь і з будь-яким партнером.

Ще однією консервативною і негативно налаштованою релігією є ісламська. У порівнянні з іншими світовими релігіями іслам є більш прогресивним в плані статевої освіти, але ні в одній з мусульманських країн

статеве виховання не існувало у вигляді окремого предмета навчальної програми - воно було інтегровано в релігійне навчання. Існують кілька аспектів сучасного статевої освіти, які можуть викликати неприйняття з боку мусульман: статеве просвітництво може розглядатися як таке, що суперечить ісламській концепції про сім'ю; деякі матеріали за статевою освітою можуть йти врозріз з мусульманським поняттям про порядність і скромність; прийнятна з точки зору статевої освіти поведінка може вважатися «гріховною» в очах мусульман.

Найбільш поширеним формулюванням буддистської етики є П'ять заповідей і Вісімковий шлях, в яких йдеться про те, що неможна ні прив'язуватись до чуттєвих задоволень, ні бажати їх. Ці заповіді приймають форму добровільних особистих зобов'язань, а не божественної вказівки чи настанови. Третя із п'яти заповідей – Утримуватися від здійснення сексуальних проступків. Безшлюбність чи правила брахмачарії відносяться лише до посьми заповідей чи десяти монаших заповідей.

Китайські даосистські практики вирізняються доволі помірними поглядами на гострі, сьогоденні теми. Наприклад, гомосексуалізм був відомий імператорському Китаю і вважався там нормою ще донедавна.

3) В цілому релігійні заборони з роками стали грати все меншу роль в сексуальному житті. Конфесії лібералізуються, намагаючись бути більш сучасними. Наприклад, в іудаїзмі немає єдиної думки щодо контрацепції, але її допустимість вже не обговорюється, говорить Борух Горін: вже утвердився загальний принцип, згідно з яким здоров'я матері вважається важливішим за народження дитини. А в деяких протестантських громадах гомосексуальність стає настільки прийнятною, що священнослужителі з ЛГБТ-спільноти зустрічаються все частіше.

З іншого боку цікавим видається той факт, що релігія починає відігравати менш важливу роль в питаннях сексу, однак секс дедалі частіше стає основою нових релігій. Підкріпленням цієї тези стають розглянуті у

дослідженні секти (Ашрам Шамбали, «Орден шляху», секта Октар Аднан) в основі яких лежать сексуальні практики та вчення.

Отже, сексуальна революція у ХХІ столітті мають наслідком поглиблення широкого спектру проблем як ідеологічного, так і фактичного характеру, вирішення яких можливе лише при подальшому розвитку сексуальної освіти.

Таким чином вважаємо, що тема сексуальності та табуйованості людського тіла у релігії є актуальною і буде залишатися такою, оскільки процеси лібералізації відбуваються в доволі розміреному темпі.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. "Духовность" на скамье подсудимых. URL: <http://www.pravda.ru/faith/confessions/08-07-2011/1083009-secta-0/?mode=print>
2. «Тут замешана любовь»: какой она была у первобытных людей и как наши предки лишились волос на теле. URL: <https://www.stena.ee/blog/%C2%ABtut-zameshana-lyubov%C2%BB-kakoj-ona-byala-u-pervobytnyh-lyudej-i-kak-nashi-predki-lishilis-volos-na>
3. «Ура, товарищи!» Китайцы вспомнили традиционные ценности и разрешили гей-браки. Они ждали этого сотни лет. URL: [https://lenta.ru/articles/2019/05/25/taiwanese\\_marriage/](https://lenta.ru/articles/2019/05/25/taiwanese_marriage/)
4. 10 фактов о сексе в Киевской Руси. URL: <https://ink.inforesist.org/10-faktov-o-sekse-v-kievskoy-rusi/>
5. 5 невероятных фактов про Гренландию. URL: <https://metrpro.ru/article/5-neveroyatnih-faktov-pro-grenlandiyu.html/>
6. Abū Dā'ūd al-Sidjīstānī / Robson, J. // Encyclopaedia of Islam. 2 ed : [англ.]. — Leiden : E. J. Brill, 1960—2005.
7. Berne E. Sex in human loving. New York: Simon and Schuster, 1975. 265 p.
8. Birley, Anthony R. (Trans.) (1999). Agricola and Germany. Oxford World's Classics. pp. 106—107.
9. Charles F. Horne. The Code of Hammurabi. — Forgotten Books, 1915. — С. 53-54. — 70 с.
10. Charles Russell Coulter; Patricia Turner (2013). Encyclopedia of Ancient Deities. Routledge. p. 240.
11. Crosby K. Theravada // Encyclopedia of Buddhism. Volume 2 / edited by Robert E. Buswell. — New York, USA: Macmillan Reference USA, 2004. — P. 836—841.

12. Epstein, Ronald (1995). "The Venerable Master Hsuan Hua Brings the Dharma to the West." In Memory of the Venerable Master Hsuan Hua, Volume One. Burlingame, CA: Buddhist Text Translation Society, pp. 59-68
13. Fiqh of the family. URL: <https://islamqa.info/en/categories/topics/34/fiqh-of-the-family>
14. Handbuch der Gesamten Sexualwissenschaft in Einzeldarstellungen. Bd. 1, Bd. 2. pt. 1, Bd. 3. Berlin: Louis Marcus, 1912–25
15. <https://www.newsru.com/religy/03jun2004/lapins.html>
16. Kontula A. The Sex Worker and Her Pleasure // Current Sociology. 2008. Vol. 56. № 4. Monograph 2. P. 605–620
17. Lawrence Barham, Peter Mitchell. The First Africans: African Archaeology from the Earliest Tool Makers to Most Recent Foragers. Cambridge UP, 2008.
18. Laws of Religion. URL: <http://www.religiousrules.com/Islamwomen00table.htmA>
19. Love, Sex and No Regrets for Today's Teens. URL: [https://books.google.com.ua/books/about/Love\\_Sex\\_and\\_No\\_Regrets\\_for\\_Today\\_s\\_Teen.html?id=wy3pAQAACAAJ&redir\\_esc=y](https://books.google.com.ua/books/about/Love_Sex_and_No_Regrets_for_Today_s_Teen.html?id=wy3pAQAACAAJ&redir_esc=y)
20. Mark Halstead, Michael Reiss. Values in Sex Education: From Principles to Practice. — Routledge, 2003. — P. 102. — 240 p.
21. May R. Love and Will. New York: W.W. Norton, 2007. 352 p.
22. Merriam Webster [Электронный ресурс], - Режим доступа: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/eroticism>
23. Nelson, James B. (1978). Embodiment an Approach to Sexuality and Christian Theology. URL: <https://philpapers.org/rec/NELEAA>
24. Philosophy of the Buddha. URL: [https://books.google.com.ua/books?id=jr\\_q1E0cGU8C&redir\\_esc=y](https://books.google.com.ua/books?id=jr_q1E0cGU8C&redir_esc=y)
25. Sanders T. A Continuum of Risk? The Management of Health, Physical and Emotional Risks by Female Sex Workers // Sociology of Health & Illness. 2004. Vol. 26. № 5. P. 557–574

26. Sex education in schools / ed. Isam R. Nazer. — International Planned Parenthood Federation. Middle East and North Africa Region, 1976. — P. 109. — 137 p.
27. Szonyi, Майкл «Культ Ху Тяньбао и Беседа Восемнадцатого века о Гомосексуализме». Последний Имперский Китай - Том 19, Номер 1, июнь 1998, стр 1-25, Пресса Университета Джонса Хопкинса
28. Tetley J., Lee D.M., Nazroo J., Hinchliff S. (2017) Let's Talk about Sex – What do Older Men and Women Say about Their Sexual Relations and Sexual Activities? A Qualitative Analysis of ELSA Wave 6 data. *Ageing & Society*, (4):1–25
29. The Book of Purification. URL: <https://sunnah.com/urn/204970>
30. The concept of justice in four Christian feminist ethicists--Beverly Wildung Harrison, Margaret Farley, Karen Lebacqz, and Katie G. Cannon. URL: <https://www.worldcat.org/title/concept-of-justice-in-four-christian-feminist-ethicists-beverly-wildung-harrison-margaret-farley-karen-lebacqz-and-katie-g-cannon/oclc/21121222>
31. The Prehistory of Sex: Four Million Years of Human Sexual Culture. By Timothy Taylor. Editeur : Bantam, 1997.
32. The sex contract. The evolution of human behavior. By H. E. Fisher. New York: William Morrow and Company. 1982. 253 pp.
33. Warren Johansson. Pederasty // Encyclopedia of Homosexuality : [англ.] / Edited by Wayne Dynes. — N. Y. : Garland Publishing, 1990. — P. 959—963. — 1522 p.
34. Абдуллах ибн Абд аль-Азиз аль-Джибрин. Пояснение к книге Ибн Кудамы «Умдат аль-фикх». — 2-е изд. — Эр-Рияд: Мактаба ар-Рушд, 2008. — 2192 с
35. Александр Бальхаус: Любовь и Sex в Средние века. URL: <https://litmy.ru/knigi/history/362331-lyubov-i-sex-v-srednie-veka.html>



36. аль-Бухари М. Сахих аль-Бухари [Свод хадисов имама аль-Бухари] (Краткое изложение) в 2-х т / пер. с араб. В. А. Нирша. — 1-е. — М.: Благотворительный Фонд «Ибрагим Бин Абдулазиз Аль Ибрагим», 2002.
37. Батай Жорж. История Эротизма. — М.: Логос. — 2007. — 200с.
38. Бауман З. Индивидуализированное общество. — URL: <https://gtmarket.ru/laboratory/basis/4993/5012>.
39. Беспорядочные половые связи // Невская клубничка : Журнал. — 2001. — 12 марта (№ 23 (109)). — С. 20.
40. Библия. URL: <https://bible.by/>
41. Блаженный Аврелий Августин «Исповедь». URL: [https://azbyka.ru/otechnik/Avrelij\\_Avgustin/ispoved/](https://azbyka.ru/otechnik/Avrelij_Avgustin/ispoved/)
42. Брокгауз Ф.А., Ефрон И.А. Энциклопедический словарь. Современная версия. - М.: Эксмо, 2003. — 672 с
43. Буддийская сексуальная этика: основные вопросы. URL: <http://studybuddhism.com/ru/tibetskiy-buddizm/put-k-prosvetleniyu/karma-i-pererozhdenie/buddiyskaya-seksualnaya-etika-osnovnye-voprosy>
44. В архангельской секте практиковали групповой секс в поисках "шамбалы". URL: <http://www.interfax-religion.ru/new/print.php?act=news&id=25231>
45. Гаращук С.С. Нравственность: к вопросу об определении понятия // Символ науки. 2015. № 8. С. 142-144.
46. Гедун Чопел. Тибетский трактат о страсти. URL: <http://kamasukha.in/tibet/author>
47. Геродот, Історії в дев'яти книгах, Київ: Наукова думка, 1993: С. 72-73.
48. Гидденс Э. Трансформация интимности. — М., СПб., 2004.
49. Грабманн М. Введение в «Сумму теологии» св. Фомы Аквинского / пер. А. В. Апполонова. — М.: Signum Veritatis, 2007. — (Серия: Pax Christiana). — 280 с.

50. Даосизм. Опыт историко-религиоведческого описания. СПб. : Андреев и сыновья, 1993 (изд. 2-е, доп. СПб. : Лань, 1998). URL: <http://etor.h1.ru/daoism.htm>

51. Деструктивный культ. URL: [https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D1%8B%D0%B9\\_%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82](https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D1%8B%D0%B9_%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82)

52. Дин Д. Парадокс страсти. Он ее любит, а она его нет. М.: Мирт. 1994. 447 с.

53. Дмитриев, Владимир. Шри Аватара Ашрам Изида Сириус Трансцендент!. URL: <http://www.chslovo.com/index.php?idst=18852>

54. Древний фаллос найден в Германии. URL: [http://news.bbc.co.uk/hi/russian/sci/tech/newsid\\_4715000/4715581.stm](http://news.bbc.co.uk/hi/russian/sci/tech/newsid_4715000/4715581.stm)

55. Eroticism. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/eroticism>

56. За что в Стамбуле арестован проповедник, бонвиван и глава секс-секты? URL: <https://www.bbc.com/russian/features-44795815>

57. Зеликова Юлия Александровна Конструирование старения: секс и интимность в пожилом возрасте // ЖИСП. 2018. №1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/konstruirovanie-stareniya-seks-i-intimnost-v-pozhilom-vozraste>

58. Ислам и семья. URL: <http://www.islamisemya.com/aktualno/aktualno/novosti/1521-krajanevest-krajanevest>

59. Йога сутра: комментарий современного практика. URL: [https://www.yoga-sutra.org/2017/02/blog-post\\_17.html](https://www.yoga-sutra.org/2017/02/blog-post_17.html)

60. Келле В. Ж. Происхождение семьи, частной собственности и государства // Новая философская энциклопедия / Ин-т философии РАН; Нац. обществ.-науч. фонд; Предс. научно-ред. совета В. С. Стёпин,

заместители                      предс.: А. А. Гусейнов, Г. Ю. Семигин,                      уч.  
секр. А. П. Огурцов. — 2-е изд., испр. и допол. — М.: Мысль, 2010.

61. Книга:                      Банкет.                      URL:                      [https://www.e-reading.life/bookreader.php/1001335/Admin\\_-\\_PLATON.html](https://www.e-reading.life/bookreader.php/1001335/Admin_-_PLATON.html)

62. Кобзев А.И. Парадоксы китайского эроса [вступительное слово] // Китайский эрос : науч.-худож. сб. / под ред. А.И. Кобзева. Екатеринбург : Квадрат, 1993. 506 с.

63. Кон И.С. Надо ли бояться порнографии. URL: <http://sexology.narod.ru/publ001.html>

64. Кон И.С. От эроса к сексуальности. URL: <http://sexology.narod.ru/publ035.html>

65. Кошерный секс: Как религия повлияла на нашу сексуальность. URL: <https://www.wonderzine.com/wonderzine/life/sex/227910-sex-and-religion>

66. Лысенко В. Г. Нирвана // Новая философская энциклопедия / Ин-т философии РАН; Нац. обществ.-науч. фонд; Предс. научно-ред. совета В. С. Стёпин, заместители предс.: А. А. Гусейнов, Г. Ю. Семигин, уч. секр. А. П. Огурцов. — 2-е изд., испр. и допол. — М.: Мысль, 2010.

67. Любовь и секс в Исламе: Сборник статей и фетв.. — М.: Ансар, 2004. — 304 с.

68. Магия четырех стихий, купальские обряды и купальский секс — как УНИАН перед Ивана Купала на Лысую гору ходил. URL: <https://www.unian.net/society/10175906-magiya-chetyreh-stihiy-kupalskie-obryady-i-kupalskiy-seks-kak-unian-pered-ivana-kupala-na-lysuyu-goru-hodil.html>

69. Маструбирует или рождает? Спор археологов о мальтийской Венере: URL: <HTTPS://WAS.MEDIA/2017-05-11-SPOR-PRO-MASTRUBACIJU/>

70. Методика «Личностная агрессивность и конфликтность». // Диагностика эмоционально-нравственного развития / Ред. и сост. И.Б. Дерманова. СПб., 2002. С. 142–146.

71. Мифы народов мира: Энциклопедия. / Гл. ред. С.А. Токарев. М., 2008. — URL: [https://archive.org/details/Myths\\_of\\_the\\_Peoples\\_of\\_the\\_World\\_Encyclopedia\\_Electronic\\_publication\\_Tokarev\\_and\\_others\\_2008](https://archive.org/details/Myths_of_the_Peoples_of_the_World_Encyclopedia_Electronic_publication_Tokarev_and_others_2008)
72. О любовных похождениях Зевса. URL: [https://aminoapps.com/c/pisateli-amino/page/blog/o-liubovnykh-pokhozhdeniiakh-zevsa/kvD7\\_GgiGu45nkk0dRXan7adY6KEkEmE47](https://aminoapps.com/c/pisateli-amino/page/blog/o-liubovnykh-pokhozhdeniiakh-zevsa/kvD7_GgiGu45nkk0dRXan7adY6KEkEmE47)
73. Обнорский Н. П. Пелопс // Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона : в 86 т. (82 т. и 4 доп.). — СПб., 1890—1907.
74. Опасная секта, ликвидированная в Воронеже, угрожает Петербургу. URL: <http://www.fontanka.ru/2005/11/08/152417/print.html>
75. Орехов К. А., Пятилетова Л. В. Человек в «обществе переживаний»: из «старого» общества в «новое» // Современные научные исследования и инновации. — 2017. — № 2. — URL: <http://web.snauka.ru/issues/2017/02/78716>.
76. Павсаний. Описание Эллады / Перевод и примечания С. П. Кондратьева под редакцией Е. В. Никитюк. Ответственный редактор проф. Э. Д. Фролов.. — СПб.: Алетейя, 1996.
77. Пахомов С. П. Философия буддизма. Энциклопедия (рус.) / под ред. М. Т. Степанянц. — М.: Восточная литература, 2011. — 1045 с.
78. Платон. Пир // Соч.: В 4 т. — М., 1993. — Т. 2.
79. Под ред. С. А. Токарева. Мифы народов мира. — Москва: Советская Энциклопедия, 1980.
80. Праздник солнца, смерти и секса: Масленица как она есть. URL: <https://www.ridus.ru/news/270998>
81. Райх В. Сексуальная революция. — URL: <https://libking.ru/books/sci-/sci-psychology/186531-vilgelmrayh-seksualnaya-revolyuetsiya.html>.
82. Рюриков Ю. Б. Любовь: её настоящее и будущее // Философия любви. — Ч. 1. — М., 1990. — С. 278–279.

83. Салих аль-Фаузан. Аль-Мулаххас аль-Фикхи. — 1-е изд. — Эр-Рияд: Президиум Управления научных исследований и фетв Королевства Саудовская Аравия, 2002. — Т. 1. — 512 с.

84. Священный лингам бога Шиви URL: <http://waking-up.org/religii-mira/svyaschennyij-lynham-boha-shyvyi/>

85. Секс по-христиански: оргазм как доказательство Бога, профеминизм Христа и другие исследования сексуальной теологии. URL: <https://knife.media/christian-sex/>

86. Секс, насилие и духи: на чём погорели основатели секты «Орден Пути». URL: [https://78.ru/articles/2020-02-21/seks\\_nasilie\\_i\\_duhi\\_na\\_chem\\_pogoreli\\_osnovateli\\_sekti\\_orden\\_puti](https://78.ru/articles/2020-02-21/seks_nasilie_i_duhi_na_chem_pogoreli_osnovateli_sekti_orden_puti)

87. Сексуальна революция причины и последствия URL: [https://zn.ua/SOCIUM/seksualnaya\\_revolutsiya\\_prichiny\\_i\\_posledstviya.html](https://zn.ua/SOCIUM/seksualnaya_revolutsiya_prichiny_i_posledstviya.html)

88. Сексуальная революция. URL: [https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%83%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%D1%8F\\_%D1%80%D0%B5%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D1%8E%D1%86%D0%B8%D1%8F](https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%83%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%D1%8F_%D1%80%D0%B5%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D1%8E%D1%86%D0%B8%D1%8F)

89. Сексуальное подавление мужчин в каменном веке. URL: [https://www.ng.ru/nauka/2015-12-23/11\\_sexual.html](https://www.ng.ru/nauka/2015-12-23/11_sexual.html)

90. Сексуальные традиции Киевской Руси. URL: <https://ua-reporter.com/news/seksualnye-tradicii-kievskoy-rusi-foto>

91. Сибирские неандертальцы занимались инцестом. URL: <https://naked-science.ru/article/sci/sibirskie-neandertaltsy-zanima>

92. Стоицизм, любовь, отношения, секс. URL: <https://jegomagel.com/stoiczizm-seks/>

93. Стрельцова Г. Я. Судьба любви сегодня. Нравственно-психологический очерк // Философия любви. — Ч. 1. — М., 1990. — 510 с

94. Сутта-Нипата: Сборник бесед и поучений: Буддийская каноническая книга, переведённая с пали на английский язык Др. В. Фаусболлем / Рус. пер. Н. И. Герасимова. — М.: Алетея, 2001. — 248 с.

95. Тихомиров Дмитрий Андреевич Либерализация половой морали в современном мире // Знание. Понимание. Умение. 2015. №3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/liberalizatsiya-polovoy-morali-v-sovremennom-mire>

96. Фейербах Л. Избр. филос. произв. — М., 1955. — Т. 1. — С. 186

97. Фетишизм / Токарев С. А. // Ульяновск — Франкфорт. — М. : Советская энциклопедия, 1977. — (Большая советская энциклопедия : [в 30 т.] / гл. ред. А. М. Прохоров ; 1969—1978, т. 27).

98. Философский словарь. URL: <http://www.filosofi-online.ru/filosofskij-slovar/>

99. Фрейд З. Некоторые психические следствия анатомического различия полов. Психоаналитические этюды. Минск: Попурри, 1997. С. 549-558.

100. Фрейд З. Психология бессознательного. По ту сторону принципа удовольствия. Сборник произведений. Сост. М.Г. Ярошевский. СПб.: Изд. "Питер", 2007. С. 340-377.

101. Фрейд З. Фазы развития сексуальной организации // Фрейд З. Очерки по психологии сексуальности : пер. с англ. М. : Азбука, 2010. 256 с.

102. Фромм Э. Искусство любить. Исследование природы любви; Пер. Л.А.Чернышевой. М.: Педагогика, 1990. С. 16–17.

103. Храмовая проституция: позорное явление или обоснованный ритуал? URL: <https://zen.yandex.ru/media/philosophy/hramovaia-prostituticiia-pozornoe-iavlenie-ili-obosnovannyi-ritual-5af2ca92a936f4b903ab829d>

104. Чанышев А.Н. Любовь в Античной Греции // Философия любви: В 2 т. — М., 1990. — Т. 1.

105. Шелер М. Ordo amoris // Шелер М. Избранные произведения. — М., 1994.

106. Эванс-Причард Э.Э. — История антропологической мысли / Пер. с англ. Елфимова А.Л. — М.: Восточная литература, 2003. — 358 с.

107. Юнг К.Г. О психической энергии // Юнг К.Г. Структура и динамика психического : пер. с англ. М. : Когито-Центр, 2008. 480 с.